

INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK
OCH SPECIALPEDAGOGIK

ATT LYCKAS MED FÖRSKOLEKLASS

En studie av hur rektorer hanterar
förskoleklassens utmaningar och möjligheter

Annika Andréasson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	PDGX61
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2018
Handledare:	Sverker Lundin
Examinator:	Sofie Gustafsson
Rapport nr:	HT18 IPS PDGX61:2

Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	PDGX61
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2018
Handledare:	Sverker Lundin
Examinator:	Sofie Gustafsson
Rapport nr:	HT18 IPS PDGX61:2
Nyckelord:	förskoleklass, rektor, pedagogiskt ledarskap, kvalitet, styrkedja

---

- Syfte:** Studiens syfte är att tydligare förstå rektors roll för att utveckla undervisningskvalitet i förskoleklassen och hur rektorer tänker kring kvalitetsutveckling i och ledarskap av denna skolform. Syftet är även att förstå vilka utmaningar och möjligheter en rektor står inför i sitt ledarskap av förskoleklassen. Studien består av två delar med delvis olika syften: en enkät- och en intervjuundersökning. Enkätundersökningens syfte är att skapa en övergripande bild av rektorers tankar kring kvalitet i förskoleklass och hur de i sitt pedagogiska ledarskap bidrar till ökad kvalitet i skolformen. Intervjuundersökningens syfte är att fördjupa förståelsen av den bild som framträder i enkätundersökningen, att tydligare förstå hur det pedagogiska ledarskapet ser ut där förskoleklassens kvalitetsarbete sätts i fokus.
- Teori:** Gränslandsteori, Ärlestigs och Törnséns modell för pedagogiskt ledarskap, Timperley undersökande och kunskapsbildande cykel, Sheridans och Pramling Samuelssons teori om kvalitetsaspekter.
- Metod:** Enkätundersökning, kvalitativa intervjuer.
- Resultat:** Studien visar stor variation i de medverkande rektorernas tankar kring kvalitet i förskoleklass och i vilka kvalitetsaspekter de fokuserar i sitt pedagogiska ledarskap av skolformen. En tänkbar förklaring till dessa variationer är de brister som finns i styrkedjans kontrollerande och stödjande strukturer, som har byggts för att skapa en likvärdig utbildning av hög kvalitet i alla skolväsendets verksamhetsformer. Istället för att stödja rektor är det dock inte sällan som styrkedjans olika parter snarare förbiser förskoleklassen, vilket påverkar rektors möjlighet att utveckla kvaliteten i skolformen. I några av de fall där förskoleklassens kvalitetsarbete sätts i fokus är rektor väl insatt i likheter och skillnader i de nationella uppdragen och i de olika utmaningar och möjligheter som varje verksamhetsform står inför och hur det behöver spegla deras pedagogiska ledarskap.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund.....	3
Förskoleklassens som skolform.....	3
Förskoleklassens utmaningar.....	4
Rektor för olika skol- och verksamhetsformer.....	4
Vad innebär pedagogiskt ledarskap?.....	5
Styrkedjan som stöd.....	6
Kvalitetssäkring i styrkedjan.....	7
Informationsflöde i styrkedjan.....	7
Mätbara mål.....	7
Lönsamt med tidiga insatser.....	8
Syfte och frågeställningar.....	9
Metod.....	9
Design – enkätundersökning.....	9
Urval, analys och validitet - enkätundersökning.....	10
Design – intervjuundersökning.....	11
Urval, analys och validitet - intervjuundersökning.....	11
Generaliserbarhet.....	12
Teori.....	13
Förskoleklassen.....	13
Förskoleklassen i gränslandet.....	13
Pedagogiskt ledarskap.....	13
Törnséns och Ärlestigs modell för pedagogiskt ledarskap.....	13
Timperleys undersökande och kunskapsbildande cykel.....	14
Kvalitet.....	15
Sheridans och Pramling Samuelssons aspekter av kvalitet.....	15
Rektorer om kvalitet i förskoleklass – resultat av enkätundersökning.....	17
Två idealtyper framträder.....	17
Olika fokus på huvuduppdraget.....	18
Kvalitetsaspekter i rektors ledarhandlingar.....	19
Med förskoleklassen i fokus – resultat av intervjuundersökning.....	20
Vad innebär pedagogiskt ledarskap?.....	20
Relationers betydelse för ökad undervisningskvalitet.....	20
Stöd i det förtydligade uppdraget.....	21
Ledarhandlingar för olika kvalitetsaspekter.....	21

Delar som skapar helhet	22
Förskoleklassen i gränslandet.....	22
Mätbara mål.....	22
Diskussion	24
Förskoleklass	24
Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform i gränslandet?	24
Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform med otydlig nationell styrning?	25
Vilka faktorer kan påverka att förskoleklassen hamnar i marginalen?.....	26
Pedagogiskt ledarskap	28
Vilka eventuella mönster finns i rektorers ledarhandlingar för utveckling av undervisningskvaliteten i förskoleklass?	28
Vilka eventuella mönster finns i rektorers förståelse för förskoleklassens uppdrag?.....	28
Kvalitet	28
Hur tänker rektorer kring undervisningskvalitet i förskoleklass?	28
Vilka kvalitetsaspekter blir synliga i deras ledarhandlingar?	29
Sammanfattning	31
Referenslista	33
Bilaga 1 - Enkätundersökningens frågor	36
Bilaga 2 - Intervjuguide.....	37

Inledning

Sedan 16 år tillbaka har förskoleklassen engagerat mig på olika sätt. De första åren som lärare i skolformen, men därefter har jag i ökande grad ägnat mig åt utveckling av undervisningskvalitet även utanför min klass. Idag arbetar jag som verksamhetsutvecklare i Göteborgs stad med särskilt fokus på stadens förskoleklassverksamheter. Mitt uppdrag innebär bland annat att stödja rektorer att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet i och deras pedagogiska ledarskap av förskoleklass.

Förskoleklassen är en relativt ny skolform som fortfarande, i många avseenden, är både åsidosatt och marginaliserad i skolväsendet. Under lång tid omgavs förskoleklassen av ett otydligt nationellt uppdrag och som en följd av detta en alltför otydlig styrning och ledning. Att skolformens existens dessutom är omtvistad, inte minst politiskt, kan ytterligare medverka till att skolformen ännu inte getts en given plats i skolväsendet.

Skolväsendet omfattas av olika styrdokument i form av lagar, förordningar och föreskrifter på nationell nivå som styr de olika verksamhetsformerna. Utöver skollag och läroplan styrs delar av förskoleklassens uppdrag av två allmänna råd, som även omfattar andra verksamhetsformer.¹ Däremot saknas det allmänna råd som stödjer ledning och styrning av förskoleklassens verksamhet i sin helhet. Skolverkets allmänna råd syftar till att stödja lärare och rektor i att uppfylla lagar och styrdokument och ska följas om skolan inte på annat sätt uppfyller kraven. Istället för ett specifikt allmänt råd för förskoleklassen, finns ett stödmaterial för skolformen, men mellan dessa olika typer av skrift råder skillnad i både syfte och rang.²

Det finns både likheter och skillnader i olika verksamheters nationella uppdrag. I skolans läroplan anges att undervisningen ska utgå från elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Däremot ska undervisningen i förskoleklass även ta sin utgångspunkt i *elevernas intressen* och kontinuerligt utmana dem vidare genom att inspirera till nya upptäckter och kunskaper. Specifikt för förskoleklassen är även att utbildningen ska syfta till att *förbereda eleverna för fortsatt utbildning*.

I läroplanen anges att *leken* ska utgöra en väsentlig del i det aktiva lärandet i de tidiga skolåren, men i förskoleklassens läroplansdel anges lekens betydelse för utveckling och lärande ännu tydligare. Av läroplanen framgår även att förskoleklassens undervisning ska erbjuda en variation av arbetsätt, uttrycksformer och lärmiljöer som gynnar övergången från förskola till grundskola och fritidshem och på så sätt bidra till kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande. Utmärkande för förskoleklassens undervisning är att den ska utgå från en *helhetssyn* på eleven och dess behov. Samma skollagsformulering finns för förskola och fritidshem, men inte för grundskola. En sådan helhetssyn innebär att lärare i förskoleklass behöver ha förståelse för hur olika delar av elevens utveckling och lärande hör ihop och påverkar varandra.

För att kunna bidra till ökad kvalitet i undervisningen behöver rektor stötta utvecklingsarbete både utifrån det som är generellt i skolans olika uppdrag, men också utifrån det som är särskiljande. Det förutsätter att rektor har förståelse för likheter och skillnader i uppdragen och hur de kan omsättas i praktiken. Det väcker dock frågor hos mig kring hur rektorer ges stöd i att utveckla sådan förståelse.

---

¹ Skollagen (SFS 2010:800). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Sverige. Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2015). *Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*. (Andra upplagan). Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2014). *Allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.

² Sverige. Skolverket (2014). *Förskoleklassen: uppdrag, innehåll och kvalitet*. Stockholm: Skolverket

I denna studie har jag därför riktat blicken mot den styrkedja som påverkar lärares förutsättningar att utföra undervisningsuppdraget. Jag har särskilt fokuserat rektors roll för att utveckla undervisningskvalitet i förskoleklassen och därför undersökt hur rektorer tänker kring kvalitetsutveckling i och ledarskap av denna skolform. Syftet har även varit att förstå vilka utmaningar och möjligheter en rektor står inför i sitt pedagogiska ledarskap av förskoleklassen.

I fokus för studien finns alltså de tre komponenterna *förskoleklass*, *rektors pedagogiska ledarskap* och *kvalitet*. För att strukturera uppsatsen och för att förenkla för läsaren har jag därför valt att dela in flera av studiens avsnitt utifrån dessa komponenter.

Än så länge finns ytterst få studier som har fokuserat rektors ledarskap av förskoleklass. De flesta studier om förskoleklass belyser inte rektors pedagogiska ledarskap och i studier om pedagogiskt ledarskap synliggörs sällan förskoleklassen. Syftet med föreliggande uppsats är att i någon mån avhjälpa denna kunskapsbrist.

Bakgrund

Rektor har en avgörande roll för att utveckla skolan. Forskare pekar på att ett kvalificerat ledarskap av skolan är bland de viktigaste faktorerna för att skapa en undervisning av hög kvalitet. Dels behöver rektor stötta lärare i utvecklingen av skolans kärnprocesser och dels skapa förutsättningar som möjliggör undervisning och lärande.³ Mot denna bakgrund väcker det oro när Skolinspektionen i sin kvalitetsgranskning av förskoleklassen kunde se att ett flertal rektorer, i sitt ledarskap, behövde ge tydligare stöd i och skapa bättre förutsättningar för lärares systematiska kvalitetsarbete.⁴

Det är emellertid ingen enkel roll att vara rektor. Vid de flesta skolenheter finns flera verksamhetsformer att ansvara för och det ställs krav och förväntningar på rektor från många olika håll. I detta avsnitt avser jag att ge en översikt av vilka olika utmaningar en rektor har att hantera i sitt pedagogiska ledarskap av förskoleklassen och i synnerhet vad gäller arbetet med att utveckla undervisningens kvalitet. Först därefter kommer jag att precisera studiens syfte och frågeställningar.

Förskoleklassens som skolform

Förskoleklass är den skolform som de flesta barn möter när de slutat förskolan och ska träda in i skolans värld. Förskoleklassen befinner sig därför i gränslandet mellan förskola och grundskola, två skolformer med lång historia, men med väldigt olika positioner och traditioner i utbildningsväsendet.⁵ Klivet däremellan kan därför vara stort för det enskilda barnet. Skolformen tillkom 1998 för att öka integrationen mellan förskola och skola och för att utgöra en trygg övergång för barnet.

När förskoleklassen infördes var syftet bland annat att föra in förskolans pedagogik i skolan. Förskoleklassens specifika identitet skulle kännetecknas av en kombination av förskolans och skolans arbetssätt och pedagogik. Lek, omsorg, skapande och barnets eget utforskande skulle få genomslag även i skolan. Det framhölls att förskoleklassen skulle fungera som en bro mellan förskolan och skolan. Ett ökat pedagogiskt samarbete mellan förskolan och skolan skulle bidra till att utveckla en helhetssyn på barn samt barns lärande och utveckling, vilket skulle leda till en bättre kvalitet i verksamheterna.⁶

I det citerade regeringsuppdraget från 2015 framgår att förskolans och skolans utbildningstraditioner ska mötas i förskoleklassen för att skapa en pedagogik som gynnar sexåringars⁷ utveckling och lärande. Uppdraget anger även att de ursprungliga intentionerna med förskoleklassen fortsatt ska ligga fast. Att integrera två utbildningstraditioner är dock en utmaning. I olika studier har det framkommit bilder av sexåringars utbildning som visat på stora skillnader. Å ena sidan finns studier som visar att verksamheten har blivit alltför ”skolifierad”.⁸ Å andra sidan beskriver bland annat Skolinspektionen hur det alltför ofta saknas aktivt vuxenstöd i elevernas ”fria lek”.⁹ I sin ledning av förskoleklass behöver rektor ha en tydlig förståelse för uppdraget. I denna studie avser jag därför att undersöka i vilken mån rektorer faktiskt har den kunskapen.

³ Törnsén, M. (2009). *Successful Principal Leadership: Prerequisites, Processes and Outcomes*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet.

⁴ Skolinspektionen (2015). *Undervisning i förskoleklass*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:03.

⁵ Ackesjö, H & Persson, S. (2010). Skolförberedelse i förskoleklass. [Elektronisk resurs] Att vara lärare-i-relation i gränslandet. *Pedagogisk forskning i Sverige*. (15:2/3, 142-163). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-9683>

⁶ U2015/191/S. *Uppdrag till Statens skolverk om förtydligande av förskoleklassens och fritidshemmet uppdrag m.m.*

⁷ Sexåringar används ofta som synonym för elever i förskoleklass, oavsett faktisk ålder. Så även i denna studie.

⁸ Karlsson, M. (2006). *Förskoleklassen - ett tionde skolår?*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

⁹ Simeonsdotter Svensson, A. (2009). *Den pedagogiska samlingen i förskoleklassen. Barns olika sätt att erfara och hantera svårigheter*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

⁹ Skolinspektionen (2015). *Undervisning i förskoleklass*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:03.

Förskoleklassens utmaningar

Av flera anledningar är förskoleklassen drabbad av olika utmaningar, som inverkar på rektors möjligheter i ledarskapet av skolformen.

För det första har förskoleklassen sedan tillkomsten *präglats av otydlighet* i den nationella styrningen. Det kan vara en tänkbar förklaring till skillnader i förskoleklassens olika praktiker. Skolinspektionens granskning har visat att den nationella styrningens otydlighet har medfört att lärare i hög grad lämnats själva att tolka uppdraget. Först 2016 förtydligades skolformens uppdrag genom en egen läroplansdel. I Skolverkets utvärdering av insatser och implementering av läroplanens förtydligande för förskoleklass och fritidshem, har dock förskoleklassen förbisetts och tyvärr är det endast fritidshemmets implementeringsarbete som undersökts.¹⁰

För det andra är förskoleklassen ofta *marginaliserad och åsidosatt*, vilket bland annat framkommer i en rapport om förskoleklassverksamhet i Göteborgs stad. Denna rapport togs fram för att beskriva nuläget i förskoleklassen inför en omfattande omorganisation av stadens skolverksamhet 2018. Den visar flertalet exempel på hur marginaliserad och åsidosatt skolformen är, både nationellt och på huvudmannanivå.¹¹ Samtidigt visar vetenskapliga studier hur lärare i förskoleklass upplever att det finns statusskillnader i skolans värld och att de inte sällan hamnar i underläge. De uttrycker även hur grundskolans kulturella och symboliska kapital väger tungt i förhållande till skolans övriga verksamheter.¹²

För det tredje är förskoleklassen även *omtvistad som skolform* och det råder viss oenighet kring vilken skolform sexåringar bör undervisas i. Motstånd till skolformen finns dels från de som hellre ser att sexåringarna omfattas av förskolans verksamhet, medan andra menar att sexåringar borde omfattas av grundskolans formaliserade undervisning med kunskapskrav.¹³ Det är tänkbart att denna oenighet utgör grund för otydlighet i styrning och marginalisering av förskoleklassen och dess lärare.

Rektor för olika skol- och verksamhetsformer

De som står i fokus för denna studie är skolans rektorer. Jag vill därför med några ord beskriva vad rektorskapet innebär. Benämning rektor är enligt skollagen är förbehållen den som är anställd som rektor.¹⁴ Som rektor får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt. Huvudman ska dessutom se till att rektor genomgår en särskild rektorsutbildning. Rektor beslutar om den inre organisationens fördelning av resurser vid skolenheten, men får ge i uppdrag åt någon annan att fullgöra enskilda ledningsuppgifter. Dock är det rektor som ansvarar för att skollag och föreskrifter efterlevs och att undervisningen systematiskt och kontinuerligt planeras, följs upp och utvecklas.

En rektor kan vara pedagogisk ledare för flera skol- och verksamhetsformer och kan därmed behöva vara väl insatt i flera delvis olika uppdrag. Till det yttre kan rektors pedagogiska ledarskap se relativt lika ut oavsett om det avser att leda till exempel skolformerna förskola, förskoleklass, grundskola och grundsärskola eller verksamhetsformen fritidshem. Gemensamt i alla dessa skol- och verksamhetsformer är att rektor ansvarar för utbildning som omfattar barn/elever och deras vårdnadshavare samt att rektor leder personal som till största del består av undervisande lärare.

¹⁰ Sverige. Skolverket (2018). *Nya läroplansdelar för fritidshemmet och förskoleklassen : En utvärdering av Skolverkets insatser samt implementeringen av läroplansdelen för fritidshemmet.*

¹¹ Göteborgs stad (2018). *Förskoleklassens verksamhet inom ramen för genomförandearbetet av ny skolenhet. Rapport till Grundskoleförvaltningen.* Hämtad från <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d5456cc3-2982-44bf-bee6-ab76e8a2ef39/Rapport+f%C3%B6rskoleklass.pdf?MOD=AJPERES>

¹² Elvstrand, H & Lago, L. (2018). *Samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola.* Linköpings universitet.

¹³ Prop. 1997/98:6. *Förskoleklass och andra skollagsfrågor.*

¹⁴ Med rektor avses i denna studie såväl rektor som biträdande rektor.

Skollagens inledande kapitel är gemensamma för flera verksamhetsformer, men samtidigt finns skillnader i de olika uppdragen genom att delar av skollag, läroplan och andra styrande dokument riktar sig specifikt till vissa verksamhetsformer.

Utifrån de olika nationella uppdragen står verksamhetsformerna inför olika utmaningar som påverkar rektors ledarskap. Utmärkande för förskoleklass är att lärarna behöver ha kunskap både om var eleverna kommer ifrån och vart de är på väg.¹⁵ De behöver alltså ha kunskap både om det egna uppdraget, men även om förskolans och grundskolans uppdrag. Positionen i gränlandet mellan förskola och skola innebär att förskoleklass, i högre grad än någon annan verksamhet i skolväsendet, involveras i elevers övergångar. Dels övergångar från och till närliggande skolformer, dels dagliga övergångar från och till fritidshemmet. Det ställer krav på rektors ledarskap av verksamheten såväl som på lärarna, då studier visar att kvaliteten, med vilken övergångsaktiviteterna organiseras och genomförs, kan göra stor skillnad för elevers kunskapsutveckling.¹⁶

Vad innebär pedagogiskt ledarskap?

*Pedagogiskt ledarskap är allt som handlar om att tolka målen samt beskriva aktiviteter för en god måluppfyllelse i relation till de nationella målen i skolan och för att förbättra skolans resultat så att varje elev når så långt som möjligt i sitt lärande och sin utveckling. Det betyder att rektor måste ha kunskap om och kompetens för att tolka uppdraget, omsätta det i undervisning, leda och styra lärprocesser, samt skapa förståelse hos medarbetarna för samband mellan insats och resultat.*¹⁷

Skolinspektionens definition av pedagogiskt ledarskap, har formulerats utifrån författningarna och ligger till grund för inspektionens kvalitetsgranskningar. Det är därför rimligt att anta att Skolinspektionens definition har en särskild vikt i skolan. Diskussionen kring rektors pedagogiska ledarskap sägs dock ha pågått sedan skolkommissionen 1946. Till en början fanns en inriktning på det pedagogiska ledarskapet mot klassrummets undervisning, men fokus kom att förskjutas mot läroplanens mål och att främja skolutveckling. Gradvis har det pedagogiska ledarskapet även kommit att anses som rektors viktigaste uppgift.¹⁸ Fortfarande finns det dock olika uppfattningar om hur pedagogiskt ledarskap ska definieras och vad det innebär i praktiken.

Rektors pedagogiska ledarskap delas ibland in i *direkt* och *indirekt* pedagogiskt ledarskap.¹⁹

- *Direkt pedagogiskt ledarskap* handlar om att rektor leder skolans kärnprocesser: undervisning och lärande. I detta ledarskap har rektor fokus på att vara involverad i undervisningen, göra verksamhetsbesök och ge återkoppling till lärare samt analysera resultatet i skolan i relation till lärandesituationen och undervisningen. Ett direkt pedagogiskt ledarskap möjliggör stöd, utmaning och utveckling till lärarna genom kommunikation om skolans kärnprocesser.
- *Indirekt pedagogiskt ledarskap* handlar om att rektor skapar förutsättningar som möjliggör undervisning och lärande. Det kan till exempel innebära att hantera strukturer som lärare- och elevscheman samt att skapa utrymme för samarbete i lärarlag.

---

¹⁵ Simonsson, M & Lago, L. (2015). Stöd eller styrning: En analys av Skolverkets stödmaterial för förskoleklassen. *Venue*. Linköpings universitet.

¹⁶ Ackesjö, H. (2014). Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränser, identiteter och (dis-)kontinuiteter. Linnéuniversitetet.

Alatalo, T, Meier, J & Frank, E (2014). Överlämningar från förskola till förskoleklass. Artikel publicerad i *Forskning om undervisning & lärande*, nr 13.

¹⁷ Sverige. Skolinspektionen (2012). *Rektors ledarskap [Elektronisk resurs] : med ansvar för den pedagogiska verksamheten*. Stockholm: Skolinspektionen.

¹⁸ Nestor, B. (2006). *Pedagogiskt ledarskap i ett rektors- och organisationsperspektiv*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, Centrum för utbildningsledning.

¹⁹ Törnsén, M. (2009). *Successful Principal Leadership: Prerequisites, Processes and Outcomes*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet.

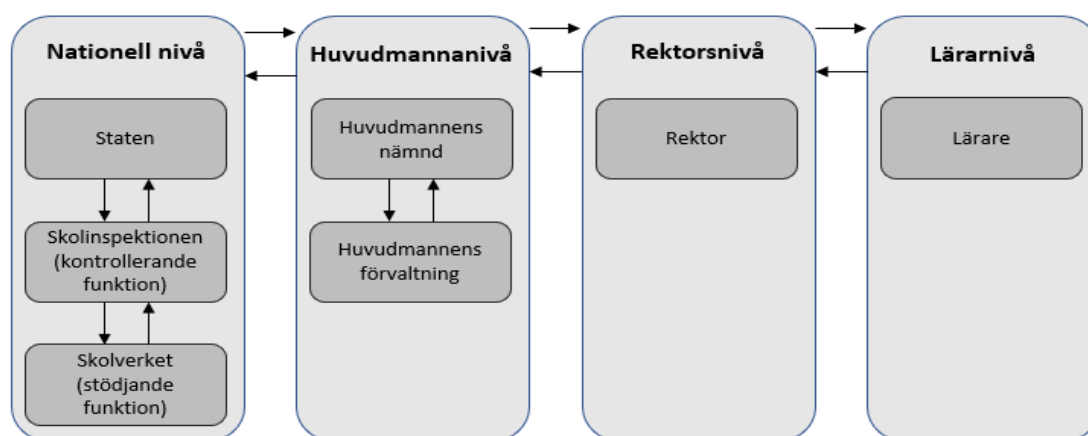
Styrkedjan som stöd

Undervisning av förskoleklassens elever styrs av ett nationellt uppdrag, men också av parter på olika nivåer i en så kallad styrkedja. På nationell nivå i skolans styrkedja återfinns staten, därefter finns huvudman, rektor och längst ut i kedjan befinner sig lärare. Alla led i styrkedjan ska fokusera de nationella uppdragens mål och riktlinjer, så att alla elevers utveckling och lärande främjas.

För att styrkedjan ska kunna stödja skolans uppdrag behöver det dock finnas en god kommunikation mellan styrkedjans nivåer. På så sätt kan det skapas *tillit och förståelse* för de olika rollerna. I en rapport om skolutveckling påpekas att en väl fungerande styrkedja även kännetecknas av kunskap om varandras uppdrag, gemensamma mål samt tillit och respekt för varandras roller.²⁰ Forskare har dock kunnat se att det finns en *missstro* mellan olika nivåer i styrkedjan och att denna avsaknad av tillit i slutändan avspeglas i elevers skolresultat. Det finns därför behov av att tydliggöra ansvar och befogenheter i hela styrkedjan, från lärare till rektor och vidare till huvudman och stat, i syfte att skapa förtroende mellan alla parter i styrkedjan.²¹

Samma forskare påtalar att det även krävs en strukturerad kommunikation och en transparens mellan nivåerna i styrkedjan för att huvudman ska kunna sätta upp *rimliga mål och förväntningar* för vad som behöver ske på skolnivå. Det skapar även bättre förutsättningar för huvudman att öka kunskapen om skolenheternas nuläge och vilket *stöd som krävs för att utveckla undervisningskvaliteten*. En strukturerad kommunikation och transparens mellan styrkedjans nivåer utgör även en grund för att bygga förtroende mellan nivåerna.

De ovan angivna referenserna beskriver förbättringsområden antingen i grundskola eller i skola som helhet. Förskoleklass synliggörs inte specifikt, men det är rimligt att anta att de beskrivna bristerna i styrkedjan har särskilt stor inverkan på en skolform, som även i andra avseenden är både marginaliserad och åsidosatt. Det är därför av intresse att få en förståelse för hur rektorer ser på sin roll i styrkedjan och hur kommunikationen med övriga nivåer stödjer eller försvårar utvecklingen av förskoleklassens undervisning.

²⁰ Sveriges Kommuner och Landsting. (2016). *Rekommendationer och erfarenheter från Huvudmännens expertråd för skolutveckling*.

²¹ Nihlfors, E & Johansson, O. (2013). *Rektor: en stark länk i styrningen av skolan*. (1. uppl.)

Kvalitetssäkring i styrkedjan

Kvalitet i elevernas undervisning förutsätter alltså ett kvalitetsfokus på alla styrkedjans nivåer och en kommunikation om kvalitet mellan nivåernas olika parter. För att säkerställa elevers rätt till likvärdig utbildning av hög kvalitet ställer skollagen krav på ett systematiskt kvalitetsarbete i hela styrkedjan:

- En statlig kvalitetsgranskning ska ske genom att Skolinspektionen granskar utbildningens kvalitet i förhållande till mål och riktlinjer.
- På statlig nivå ska det även ska Skolverket följa upp och utvärdera av skolväsendet på nationell nivå. Huvudman är därmed skyldig att lämna sådana uppgifter om verksamheten och sådan verksamhetsredovisning som behövs för en nationell uppföljning och utvärdering.
- På huvudmannanivå ska varje huvudman inom skolväsendet systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.
- På enhetsnivå är rektor ansvarig för att bedriva systematiskt kvalitetsarbete, i alla verksamhetsformer vid skolenheten. Det innebär bland annat att förskoleklassens utbildning ska planeras, följas upp och utvecklas, i förhållande till det nationella uppdraget, under medverkan av lärare och elever. Dessutom ska elevernas vårdnadshavare ges möjlighet att delta i arbetet.

Elever har rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet, i alla skolväsendets verksamhetsformer. För att säkerställa denna rättighet har alltså kontrollerande och stödjande strukturer byggts på olika nivåer i styrkedjan, men jag är nyfiken på i vilken mån rektorer upplever att dessa strukturer fokuserar eller förbiser utbildningen i förskoleklassen.

Informationsflöde i styrkedjan

Det pedagogiska ledarskapet förväntas vara rektorers huvuduppgift, men forskare beskriver att rektorers möjlighet till pedagogiskt ledarskap begränsad. Administrativa uppgifter har kommit i förgrunden för de pedagogiska frågorna.²² Rapporten visar även att lärarna i sin tur i hög grad är mer benägna att rapportera resultat till rektor, än att återkoppla till elever. Informationsflödet i skolan går därmed uppåt i styrkedjan: från elever till lärare, från lärare till rektor och från rektor till huvudman. Denna modell för informationsflöde stämmer väl överens med principerna för new public management, men strider mot forskningsresultat som visar på rektors betydelse för att leda och stödja lärare i det pedagogiska arbetet och lärares betydelse för att återkoppla till elever.

Mätbara mål

Skollagen ställer krav på att det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras. För att veta om insatser faktiskt leder till det som avses, behöver kvalitetsarbetet mätas och dokumenteras kontinuerligt och på ett sådant sätt att dokumentationen kan ligga till grund för analys av insatserna. Det finns dock olika sätt att se på mätning av kvalitet och dess roll. Dels kan man tänka att olika kvalitetsmätningar främst utgör en form av kontroll för att garantera likvärdighet mellan olika verksamheter. Dels kan man se dem främst som underlag för utvecklingsarbete.²³

Elevers resultat utgör ofta en del av skolors kvalitetsmätningar. Under senare decennier har dock elevresultat även kommit att få en annan roll. I dagens allt mer marknadsanpassade skolväsende finns krav på att pedagogisk kvalitet inte bara ska kunna mätas som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. Det finns även krav på att kvalitet ska kunna kontrolleras och jämföras, både nationellt och internationellt.

---

²² Gustafsson, J, Sörlin, S & Vlachos, J. (2016). *Policyidéer för svensk skola*. Stockholm: SNS.

²³ Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. Göteborg : Göteborgs universitet.

I takt med denna förändring har dock kritisk forskning ifrågasatt vilka resultat som mäts eller inte mäts och hur de relaterar till skolans uppdrag. Skolan har ett brett uppdrag med en bred uppsättning mål, men endast vissa av dem är enkla att mäta och följa upp. Forskare menar att det finns en påtaglig risk för att uppföljning som endast fokuserar vissa delar av uppdraget kan skapa en spänning mellan de mål som är uppföljningsbara och de som inte är uppföljningsbara.²⁴ Vilka resultatindikatorer som skolan ska mäta, dokumentera och följa upp behöver därför spegla hela bredden i uppdraget.

I förskoleklassens uppdrag anges mål som verksamheten ska uppnå. Däremot anges inga individuella uppnåendemål för eleverna. I en skolform som enbart omfattas av verksamhetsmål är det rimligt att dokumentation som ligger till grund för systematiskt kvalitetsarbete skiljer sig från det som mäts och följs upp i skolformer med kunskapskrav för eleverna. Samtidigt är förskoleklassen delvis innehålls- och lokalintegrerad med grundskolan och forskning har visat att när verksamheter av olika karaktär och med delvis olika ansatser för utvärderingar införlivas i samma organisation, blir kontraster i skolsystemet tydliga och spänningar uppstår i praktiken.²⁵ I denna studie avser jag att få veta mer om hur rektorer tänker kring de dilemman som uppstår och hur de hanterar dem i praktiken.

Nationellt har det varit otydligt och saknats stöd kring vilka resultat som kan mätas och följas upp i förskoleklassen. Sannolikt har det därför varierat vilka resultat, både på elev- och gruppnivå, som ligger till grund för kvalitetsarbetet i olika förskoleklasser. Det väcker förstås frågor kring hur rektor hanterar detta friutrymme. Innebär det att de enkelt mätbara målen är de som fokuseras eller utgår kvalitetsarbetet även från andra kvalitativa indikatorer så att hela uppdraget följs upp?

Lönsamt med tidiga insatser

I denna inledande bakgrundsbeskrivning har berörts några av de utmaningar rektor har att hantera i sitt ledarskap av förskoleklassen. Dessa utmaningar behöver vägas mot det faktum att förskoleklassens elever är yngst i skolan och mot forskning som visar att tidiga insatser har positiva effekter för individens utveckling och lärande.²⁶ Även små insatser tidigt i barns liv kan ge stor effekt. Det är därför viktigt att prioritera tidiga insatser genom att förebyggande kompensera för eventuella brister, stärka positiva och minska betydelse av negativa faktorer. Det gynnar framgång i skolan såväl som i livet. Att prioritera tidiga insatser är därför både framgångsrikt och socioekonomiskt lönsamt.

Utifrån förståelsen om vikten av tidiga insatser, vore det rimligt att undervisningskvalitet för förskoleklassens elever prioriteras högt i skolan. Detta sett ur ett ekonomiskt perspektiv, såväl som ur individens. Så är dock inte fallet utan tvärtom ges förskoleklassens elever och lärare sämre förutsättningar jämfört med grundskolans, på policynivå såväl som i praktiken. Enligt uppgifter från Skolverket gavs till exempel 0,3% av landets elever i förskoleklass särskilt stöd under läsåret 2017/2018. Motsvarande andel i grundskolans årskurs 1 var fem gånger så stor. Därefter ökade andelen ytterligare för varje årskurs, men skillnaden mellan två årskurser var överlägset störst mellan just förskoleklass och årskurs 1. Detta trots att förskoleklass omfattas av samma allmänna råd som grundskola.²⁷

---

²⁴ Gustafsson, J, Sörlin, S & Vlachos, J. (2016). *Policyidéer för svensk skola*. Stockholm: SNS.

²⁵ Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. Göteborg : Göteborgs universitet.

²⁶ Reynolds, A-J, Magnuson, K-A & Ruu Ou. (2010). Preschool-to-third grade programs and practices: A review of research. *Children and Youth Services Review*. Vol.32 ss. 1121-1131

Bayat, M, Mindes, G & Covitt, S. (2010). *What Does RTI (Response To Intervention) Look Like in Preschool*. *Early Childhood Educ J*, vol.37, ss. 493-500.

²⁷ Sverige. Skolverket (2014). *Allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är att fylla den kunskapslucka som finns om rektorers ledarskap av förskoleklass och hur de engagerar sig i utvecklingen av ökad undervisningskvalitet i skolformen. Sannolikt finns det likheter såväl som variationer i rektorers tankar kring och agerande i ledarskapet av förskoleklassen. Jag avser därför att undersöka vilka eventuella mönster som kan finnas. Syftet är även att förstå vilka utmaningar och möjligheter en rektor står inför i sitt ledarskap av förskoleklassen.

I fokus för studien finns, som tidigare nämnts, de tre komponenterna *förskoleklass*, *rektors pedagogiska ledarskap* och *kvalitet*. Jag har därför valt att strukturera studiens frågeställningar efter dessa komponenter.

Frågeställningar i denna studie är:

Förskoleklass

- Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform i gränslandet och med otydlig nationell styrning?
- Vilka faktorer kan påverka att förskoleklassen hamnar i marginalen?

Pedagogiskt ledarskap

- Vilka eventuella mönster finns i rektorers ledarhandlingar för utveckling av undervisningskvaliteten i förskoleklass?
- Vilka eventuella mönster finns i rektorers förståelse för förskoleklassens uppdrag?

Kvalitet

- Hur tänker rektorer kring undervisningskvalitet i förskoleklass?
- Vilka kvalitetsaspekter blir synliga i deras ledarhandlingar?

Metod

Denna studie består av två delar: en enkätundersökning och en intervjuundersökning. Dessa är var för sig förknippade med delvis olika problematik och med olika urvalsprocesser och kvalitativa datainsamlingsmetoder. Datainsamlingsmetoder, urvals- och analysprocesser samt validitet i de båda undersökningarna beskrivs var för sig. Därefter följer en diskussion kring studiens generaliserbarhet.

Översiktligt kan sägas att enkätundersökningen syftar till att skapa en övergripande bild av rektorers tankar kring kvalitet i förskoleklass och hur de i sitt pedagogiska ledarskap bidrar till ökad kvalitet i skolformen. Intervjuundersökningen syftar till att fördjupa förståelsen av den bild som framträder i enkätundersökningen. Att använda olika kvalitativa metoder har gjort det möjligt att få tydligare förståelse för studiens frågeställningar. De olika metoderna har på så sätt kunnat stödja varandra, vilket har ökat validiteten. Att i en studie använda olika kvalitativa metoder kallas för metodtriangulering.²⁸

Design – enkätundersökning

I den första delen av studien har datainsamlingen skett genom en enkätundersökning. Enkätfrågorna finns att ta del av i Bilaga 1. I denna undersökning har avsikten varit att genom relativt allmänna frågor

---

²⁸ Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.

om kvalitet och kvalitetsarbete inledningsvis skapa en övergripande bild av rektorers tankar kring kvalitet i förskoleklass och hur de genom sitt pedagogiska ledarskap bidrar till ökad kvalitet i skolformen. En enkät har delats digitalt med alla de rektorer som ansvarar för förskoleklass och som har Göteborgs stad som huvudman. Undersökningen har bestått av frågor med fasta flervalsalternativ såväl som med öppna svarsalternativ för att på så sätt öka generaliserbarheten.

Exempel på frågor:

- *Vilka skol- eller verksamhetsformer har du själv undervisat i?*
- *Skatta din kunskap kring förskoleklassens uppdrag.*
- *Vad anser du är kännetecknande för god kvalitet i förskoleklass?*

Strävan har varit att utforma enkäten så att den ska ge ett rikt underlag för analys utifrån studiens syfte och frågeställningar. Formuläret innehåller därför frågor som skapar ett positivt intresse, är enkla att förstå och väl avvägda för att formuläret inte ska bli för omfattande. Några av frågorna i formuläret berör samma aspekt men på olika sätt, för att på så sätt ge en tydligare bild av respondentens uppfattning. Det är dock svårt att förutse hur skriftliga frågor förstås och besvaras av mottagarna. För att ge kunskap om hur frågorna kunde tolkas har därför ett fåtal rektorer ombetts att ge respons, innan det reviderade frågeformuläret delats med alla rektorer.

Urval, analys och validitet - enkätundersökning

Enkäten har skickats till alla Göteborgs stads rektorer vars verksamhet innefattar förskoleklass. Genom min yrkesroll i staden har jag relation till flera av de tillfrågade rektorerna. För att detta inte ska inverka på resultatens validitet har enkätsvaren därför lämnats digitalt och helt anonymt. Materialet i denna första del har avsetts att användas både i studien och i mitt uppdrag som verksamhetsutvecklare i Göteborgs stad. Utifrån mina dubbla syften har urvalet därför skett bland rektorer för förskoleklass med Göteborgs stad som huvudman, enligt vad som kallas ändamålsenligt urval.²⁹ Urvalet speglar visserligen en stor variation, men kan ändå inte anses som helt representativt. Det har därför beaktats i mina analyser och slutsatser.

Syftet med både frågorna och studien har framgått tydligt i enkätens ingress, liksom att medverkan varit frivillig och när som helst kunnat avbrytas. För att uppfylla den forskningsetiska principen för nyttjandekrav, har inga uppgifter om enskilda personer samlats in.³⁰

Tillträde till fältet har skett med hjälp av utbildningscheferna i stadens åtta utbildningsområden. I flertalet av utbildningsområdenas gemensamma rektorsmöten har ca 20 - 40 minuter avsatts från gemensam mötestid för att kunna besvara frågeformuläret. Dock inte i alla områden, av skäl som varit kända för mig i förväg. Mötestiden för rektorer sker samtidigt i alla utbildningsområden. Det har därför varit möjlighet för mig att endast närvara i tre av åtta möten för att kunna besvara eventuella frågor. Av stadens lite drygt 100 rektorer, med ansvar för förskoleklass, har 62 stycken svarat på enkätundersökningen. Det innebär ett svarsbortfall på ca 40 %. I de utbildningsområden där tid avsatts för att svara på enkäten har svarsfrekvensen varit betydligt högre än i övriga områden. Min tolkning är att delar av svarsbortfallet beror på tidsbrist, men eftersom svaren lämnats anonymt har jag inte kunnat analysera bortfallet vidare. Det finns dock risk att det främst är rektorer som upplever sig ha god kunskap om förskoleklassen som valt att delta i undersökningen. Det skulle i så fall innebära att underlaget inte är helt representativt och det har beaktats i mina analyser och slutsatser.

---

²⁹ Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.

³⁰ Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Enkätundersökningens datamaterial har analyserats genom kvalitativ textanalys. Olika frågor har jämförts med varandra för att få fram svar på olika frågeställningar. Rektorernas svar varierar i omfattning. Ibland har svar på flera frågor därför behövt vägas in för att deras tankar ska framträda tydligare. I de fall svaren inte gett tillräcklig information har det tydliggjorts i resultaten. Min strävan har varit att analysera materialet ur olika synvinklar för att identifiera mönster, likheter och variationer i svaren som är relevanta för att besvara studiens frågeställningar.

Enkätundersökningens datamaterial är relativt omfattande och för att göra dess komplexitet mer greppbar har jag valt att beskriva två idealtyper som blivit synliga utifrån rektorernas egna utsagor. Huruvida dessa utsagor speglar deras faktiska ledarskap går däremot inte att avgöra utifrån studiens datamaterial. Begreppet idealtyp myntades av sociologen Max Weber för att enklare kunna visa på det centrala i komplicerade sakförhållanden.³¹ Ideal syftar i detta sammanhang på ”renodlad” och är således ingen värdering kopplad till kvalitet.

Design – intervjuundersökning

I studiens andra del har insamling av data skett genom kvalitativa samtalsintervjuer med tre rektorer. I denna undersökningsdel har avsikten varit att komplettera enkätundersökningens svar, för att kunna skapa en fördjupad förståelse av verkligheten och de mönster som framträtt i enkätundersökningen i förhållande till studiens frågeställningar.

Samtalsintervjuerna har varit semistrukturerade genom att de utgått från färdiga frågor som ordnats efter teman. Intervjuguiden finns att del av i Bilaga 2. Frågornas ordning och formuleringar under själva intervjuerna har dock varierat något utifrån hur dialogen utvecklats. Semistrukturerade intervjuer har gjort det möjligt att vara flexibel under intervjuerna, men med större möjlighet att jämföra resultaten från olika intervjuer, än om de hade skett utan en i förväg planerad struktur.

Urval, analys och validitet - intervjuundersökning

Tre rektorer med ansvar för förskoleklass och med Göteborgs stad som huvudman har tillfrågats och tackat ja till medverkan. Alla tre har i tidigare sammanhang visat sig vara rektorer som i hög grad har förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus. Detta urval har gjorts för att jag i studien ska kunna få en fördjupad förståelse för hur det pedagogiska ledarskapet ser ut där förskoleklassen hamnar i fokus och där det finns ett tydligt engagemang för kvalitetsutveckling i denna skolform. Min strävan har varit att synliggöra vad som karakteriserar dessa rektorer, hur de tänker om kvalitet i förskoleklass samt hur de i sitt uppdrag som pedagogiska ledare lyckas ha förskoleklassen i fokus. Jag har även avsett att synliggöra vilka förutsättningar de anser är viktiga för att förskoleklassen inte ska hamna i marginalen trots att det är en skolform i gränslandet, med otydlig nationell styrning och som är både åsidosatt och omtvistad.

De intervjuade rektorerna ansvarar för tre verksamhetsformer vid skolenheter i områden av varierande socioekonomisk karaktär och med olika antal elever och medarbetare. Deras utbildningsbakgrund varierar och de har själva undervisat i förskola eller i mellanstadium och högstadium, men ingen av dem har undervisat i förskoleklass. Gemensamt i deras beskrivningar är att de valt att gå in i rollen som rektor utifrån en nyfikenhet och ett intresse för kvalitets- och verksamhetsutveckling.

Kvalitativa samtalsintervjuer har planerats och genomförts med stöd av en intervjuguide. För ökad validitet har samtalen spelats in och transkriberats och därefter har betydelsefulla ord markerats. I texterna har sedan olika teman identifierats. Slutligen har dessa teman bearbetats utifrån redan etablerade

---

³¹ Moe, S. (1995). *Sociologisk teori*. Lund: Studentlitteratur.

teorier och modeller för att ur olika perspektiv kunna beskriva likheter och variationer i hur rektorer tänker kring kvalitet i förskoleklass och hur de engagerar sig i undervisningsutvecklingen för skolans yngsta elever.

Generaliserbarhet

Antalet rektorer i studien är begränsat och urvalet är inte helt representativt. Jag kan därför inte dra slutsatser av studiens datamaterial som gäller för alla rektorer i alla kontexter. Genom att studera resultaten från intervjuundersökningarna tillsammans med enkätsvaren kan jag dock utläsa tydliga mönster, likheter och variationer i rektorers tankar kring det pedagogiska ledarskapet av förskoleklass och hur de engagerar sig i utvecklingen av undervisningskvalitet. Dessa fynd kan även jämföras med studiens frågeställningar och teorier. Studien kan därmed ge vägledning om hur rektorer i andra relevanta kontexter kan tänka kring kvalitet i förskoleklass och sitt pedagogiska ledarskap av denna skolform.

Datamaterial och analys har formulerats och blivit text. De exempel som lyfts i studien har jag valt utifrån de mönster som identifierats i datamaterialen och utifrån de exempel jag upplever som tydligast och mest relevanta utifrån studiens frågeställningar. Jag är dock medveten om min makt vid skrivandet. Det är jag som valt vilka mönster som valts ut i analysen och vilka av dessa som presenterats i texten. Det går därför inte att utesluta att uppsatsen kommit att präglas av vem jag är.³²

---

³² Emerson, R.M, Fretz, R.I & Shaw, L.L. (2011). *Writing ethnographic fieldnotes*. (2. ed.) Chicago: University of Chicago Press.

Teori

I detta avsnitt beskrivs tidigare forskning som format och väglett mig i arbetet med studien. Som tidigare beskrivits har jag valt att organisera teorierna utifrån de tre komponenterna som ingår i studien: *förskoleklass, pedagogiskt ledarskap och kvalitet*.

Det finns relativt få tidigare studier som omfattar kvalitet samt ledning och styrning av förskoleklass, en skolform som dessutom är unik för Sverige. Därför kommer denna studie även att utgå från studier och vetenskapliga texter som omfattar andra närbesläktade skol- och verksamhetsformer, svenska såväl som internationella.

Förskoleklassen

Förskoleklassen i gränslandet

Förskoleklassen ska utgöra länk mellan förskola och grundskola, två skolformer med skilda traditioner och positioner i utbildningsväsendet. Teoretiskt placerar därför forskare Helena Ackesjö förskoleklassen i gränslandet och beskriver gränsen mot förskolan som tydlig då verksamheterna omfattas av olika läroplaner.³³ Gränsen mot skolan uppstår genom att lärare i förskoleklass och grundskola inte ingår i samma arbetstidsavtal samt att förskoleklassens elever inte omfattas av kunskapskrav, så som i grundskolan. I vissa fall kan det även finnas en gräns mot fritidshemmet.

För att dessa gränser inte ska inverka negativt på elevers utveckling och lärande, behöver förskoleklassen förhålla sig till de omgivande verksamhetsformernas uppdrag. För att få en helhetssyn av elevernas erfarenheter och behov och för att kunna förbereda eleverna för fortsatt utbildning med bibehållen lust att lära, behöver det finnas kunskap om både förskolans och grundskolans uppdrag.

Med förskoleklassens tillkomst fanns intentionen att gränsen mellan förskola och grundskola skulle öppnas, men Ackesjö menar att det kvarstår dilemman att lösa.³⁴ Bland annat pekar hon på att bristen av gemensamma arenor för samverkan gör det svårt för lärare i olika skol- och verksamhetsformer att skapa kontinuitet för barn och elever. Det finns flera studier som visar att elever möter en formell och ofta förutbestämd undervisning i årskurs 1, oavsett deras tidigare erfarenheter och kunskaper. Denna brist på kontinuitet och progression kan ytterligare markera förskoleklassens placering i gränslandet.³⁵

Pedagogiskt ledarskap

Törnséns och Ärlestigs modell för pedagogiskt ledarskap

Monika Törnséns och Helene Ärlestigs forskar om skolledarutveckling. Deras definition av rektors pedagogiska ledarskap innebär att rektor har fokus på skolans huvuduppdrag – ett kontinuerligt lärande för elever i relation till kunskapsmål och sociala mål.³⁶ De har i sin definition influerats av de två

---

³³ Ackesjö, H. (2010). *Läraridentiteter i förskoleklass: berättelser från ett gränsland*. Licentiatstudie Göteborg, Göteborgs universitet. Göteborg.

³⁴ Ackesjö, H. (2013). Från förväntningar till motstånd och anpassning [Elektronisk resurs] Fyra barns övergångar till och från förskoleklass. *Nordisk Barnehageforskning*. (6:15, 1-23). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-28976>

³⁵ Fast, C. (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2007. Uppsala.

Skoog, M. (2012). *Skriftspråkande i förskoleklass och årskurs 1*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2012. Örebro.

Sandberg, G. (2012). *På väg in i skolan: om villkor för olika barns delaktighet och skriftspråklärande*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2012. Uppsala

³⁶ Törnsén, M & Ärlestig, H. (2014). Pedagogiskt ledarskap, mål, process och resultat. I: Jonas Höög & Olof Johansson (red.). *Framgångsrika skolor – mer om struktur, kultur och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur. Kap 4 s. 77-99

ledarskapsbegreppen *transformational leadership* och *instructional leadership*, begrepp som är vanliga i internationell forskning om skolutveckling och framgångsrika rektorer. Begrepp som de båda forskarna anser väl möter begreppet pedagogiskt ledarskap.

- *Transformational leadership* innebär ett förändringsledarskap som handlar om att bygga visioner för skolan, sätta mål, stötta, ha höga förväntningar, utveckla former för inflytande och att skapa en kultur för skolförbättring.³⁷
- *Instructional leadership* har tydligare fokus på undervisningens genomförande och kvalitet. Ledarskapet sker nära lärare och elever genom dialog och utvärdering av undervisningen, ett värnande om undervisningstiden och att skapa ett klimat som gynnar lärande.³⁸

Det råder osäkerhet och viss oenighet kring vad pedagogiskt ledarskap innebär i praktiken. Törnsén och Ärlestig ser detta som en tänkbar förklaring till att det finns tydliga och stora kvalitetsskillnader i hur rektorer genomför sitt pedagogiska ledarskap och menar att osäkerheten i sin tur påverkar resultat i verksamheten. De ser till exempel en risk i att rektors administrativa uppgifter kan ta fokus från ansvaret att leda skolans kärnuppdrag: undervisning och lärande. För att det pedagogiska ledarskapet ska prioriteras behöver rektor skapa rutiner för detta. Det pedagogiska ledarskapet, menar Törnsén och Ärlestig, förutsätter ett lärande även för rektor i syfte att förbättra rektors såväl som lärares arbete, så att elevresultaten kan förbättras.

Att vara pedagogisk ledare är ett komplext uppdrag. För att förstå vad det kan innebära i praktiken har Törnsén och Ärlestig tagit fram en modell för pedagogiskt ledarskap med tre interagerande delar som utgår ifrån skolans styrdokument. Tillsammans utgör delarna en helhet för rektors pedagogiska ledarskap, som kan sammanfattas i följande huvuddelar:

Målstyrning	<i>Skapa förutsättningar för lärande och undervisning</i> genom att ta utgångspunkt i skolans uppdrag och mål för elevers lärande. Centrala inslag är arbete med mål och visioner, att ha höga förväntningar och arbete med skolans inre organisering.
Processtyrning	Leda skolans kärnprocesser, dvs <i>leda lärande och undervisning</i> genom att göra verksamhetsobservationer, ge bekräftelse och återkoppling till lärare och föra samtal om innehåll, metodik, didaktik och bemötande.
Resultatstyrning	<i>Koppla ihop skolans och elevers resultat med det dagliga arbetet med skolans kärnprocesser, dvs lärande och undervisning.</i> I detta ingår att analysera resultat, undersöka vad som förklarar resultaten och att arbeta med förbättring.

Timperleys undersökande och kunskapsbildande cykel

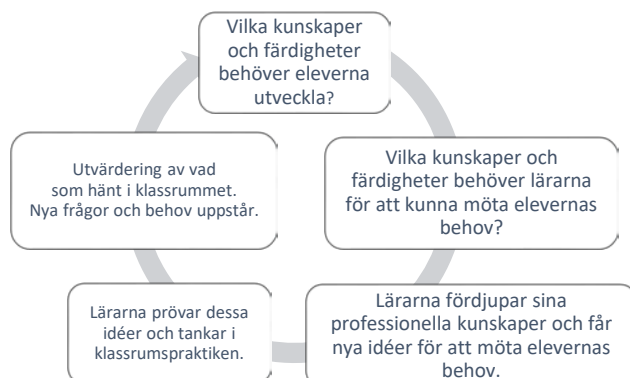
I sitt pedagogiska ledarskap ska rektor, enligt skollagen, ansvara för lärares kompetensutveckling. Kvaliteten i förskoleklassens undervisning påverkas, liksom i annan utbildning i skolväsendet, av lärares kompetens. En betydande mängd forskningsresultat pekar ut just lärares insats som den mest avgörande faktorn för framgång i elevers lärande.³⁹ Bland annat framhålls lärares förmåga att undervisa varierat i ett visst ämne som viktigare än själva ämneskunskapen, med andra ord hur lärare organiserar och genomför sin undervisning. För att öka kvalitet i förskoleklassens undervisning behöver därför lärare få möjlighet att utvecklas i sin profession, men på ett sådant sätt att det verkligen sker en tydlig förbättring i elevernas utveckling och lärande. Helen Timperley fokuserar lärares professionella lärande i sin forskning och betonar just rektors roll i detta arbete. Timperley menar att rektor behöver ha lärares

³⁷ Leithwood, K m.fl. (2002) *Changing Leadership for Changing Times*. Buckingham: Open University Press

³⁸ Hallinger, P. (2005) *Instructional Leadership and the School Principal: A Passing Fancy that Refuses to Fade Away*. *Leadership and Policy in Schools*, 4:3, 221-239

³⁹ Sverige. Skolverket (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? : kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer : sammanfattande analys*. Stockholm: Skolverket.

lärande i centrum, på samma sätt som lärare behöver fokusera elevers lärande och att det pedagogiska ledarskapet behöver ske i direkt dialog med lärarna.⁴⁰

För att tydliggöra sina tankar har Timperley utvecklat den undersökande och kunskapsbildande cykeln.⁴¹ Den tydliggör hur skolan måste arbeta systematiskt och kontinuerligt med att undersöka vilka kunskaper och färdigheter eleverna behöver utveckla samt identifiera vilka kunskaper och färdigheter lärare behöver för att kunna tillgodose elevernas behov. Timperley påtalar att om det professionella lärandet inte utgår från elevers och lärares verkliga behov riskerar det att bli resultatlöst. Därmed är det avgörande för lärarnas lärande att rektor känner såväl lärares som elevers behov.

Utifrån förståelse av den avgörande roll som rektors pedagogiska ledarskap har för ökad undervisningskvalitet väcks min nyfikenhet. Ett särskilt intresse i denna studie är därför att synliggöra hur rektorer tänker kring sitt pedagogiska ledarskap av förskoleklass och den betydelsefulla roll de har för kvalitetsutvecklingen i denna marginaliserade och omtvistade skolform. Kommer jag kunna se att de pedagogiska ledarna har fokus på detta?

Kvalitet

Sheridans och Pramling Samuelssons aspekter av kvalitet

Kvalitet är ett begrepp som varierar och kan förstås på olika sätt. Enligt forskarna Sonja Sheridan och Ingrid Pramling Samuelsson menar en del forskare att kvalitet är subjektivt och tätt knutet till omgivande kontext och kultur och ligger därmed i betraktarens ögon.⁴² Å andra sidan finns det forskare som anser att det går att enas om vad som är hög kvalitet utifrån kunskap om vad som antas främja barns utveckling och lärande.⁴³ Sheridan och Pramling Samuelsson påpekar att det senare synsättet på kvalitet, som möjligt att definiera och avgränsa, gör det möjligt att utvärdera och utveckla kvalitet.

De nationella uppdragen i skolväsendet anger krav på att kvaliteten ska vara jämn, likvärdig och hög samt kunna utvärderas. Sheridan och Pramling Samuelsson anser att kvalitet som definierbar och utvärderingsbar bör ligga nära uppdraget. De konstaterar även att kvalitet i undervisningen består av flertal olika aspekter, som samspelar med varandra och som inte går att rangordna sinsemellan.

⁴⁰ Lärarförbundet. (2014). *Färiska idéer om lärares yrkesutveckling*. Pedagogiska magasinet nr 2 2014.

⁴¹ Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur.

⁴² Moss, P, Dahlberg, G, & Pence, A. (2000). Getting beyond the problem with quality. *European Early Childhood Education Research Journal*, Volume 8, 2000 - Issue 2

⁴³ Sylva, K, Siraj-Blatchford, I, Taggart, B, Sammons, P, Melhuish, E, Elliot, K, & Totsika, V. (2006). Capturing quality in early childhood through environmental rating scales. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(1)

Pedagogisk kvalitet är ett multidimensionellt fenomen som utvecklas och gestaltas i interaktionen mellan människor och mellan människor och omgivning. Den paradigmatiska utgångspunkten innebär att pedagogisk kvalitet konstitueras av intersubjektivt överenskomna värden, kunskaper och föreställningar om hur dessa kan realiseras i förskolans praktik samt den subjektiva upplevelsen hos lärare, barn och föräldrar.⁴⁴

Denna definition av pedagogisk kvalitet visar hur kvalitet består av olika dimensioner och aspekter och att kvalitet skapas mellan människor och i relation till den kontext de befinner sig i. Sheridan påtalar dock att pedagogisk kvalitet inte kan ses som statisk utan måste kontinuerligt anpassas utifrån ny forskning och samhällsliga mål och värden.⁴⁵

Redan 1966 lade läkaren och forskaren Avedis Donabedian fram en teori om kvalitet. Donabedians ursprungliga teori ger ramar för hur vårdkvalitet kan förstås utifrån tre kategorier: struktur, process och resultat.⁴⁶ Sheridan och Pramling Samuelsson har vidareutvecklat denna teori och delar in pedagogisk kvalitet i de fyra aspekterna *struktur-, innehålls-, process- och resultatkvalitet*, där varje aspekt dessutom består av dimensionerna: samhälls-, lärar-, barn- och verksamhetsdimensionen.⁴⁷ Resultatkvaliteten i en pedagogisk verksamhet är enligt forskarna den observerbara kvalitet som bildats mellan samtliga dimensioner och aspekter.

Donabedians teori är flitigt använd för att beskriva kvalitet även i pedagogisk verksamhet. Dock anser jag att Sheridans och Pramling Samuelssons teori med fyra aspekter blir ett tydligare analysverktyg, då den även belyser undervisningens innehåll som en del utav resultatkvaliteten. Sheridans och Pramling Samuelssons teori är ett av de redskap jag använder i studien för att undersöka hur kvalitet förstås och skapas.

I nedanstående tabell ges exempel på vad de fyra aspekter avser:

Innehållskvalitet	- Innehållet som berörs i den målstyrda verksamhet eleverna få ta del utav, utveckling och lärande.
Processkvalitet	- Verksamhetens inre arbete, de processer som äger rum i undervisningen, personalens förhållningssätt, arbetssätt, samspel med eleverna, relationer mellan eleverna och användning av material.
Strukturkvalitet	- Yttre villkor såsom personalens kompetens, personaltäthet, klassens storlek och sammansättning, lokaler och material. - Verksamhetens styrning och ledning.
Resultatkvalitet	- Observerbar kvalitet utifrån verksamhetens mål och resultat.

⁴⁴ Sheridan, S. & Williams, P. (2007). Dimensioner av konstruktiv konkurrens. Konstruktiva konkurrensformer i förskolan, skola och gymnasium. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

⁴⁵ Sheridan, S. (2001). Pedagogical quality in preschool - An issue of perspectives. (Göteborg Studies in Educational Sciences) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

⁴⁶ Donabedian, A. (1978). *Needed Research in the Assessment and Monitoring of the Quality of Medical Care*. NCHSR Research Report Series.

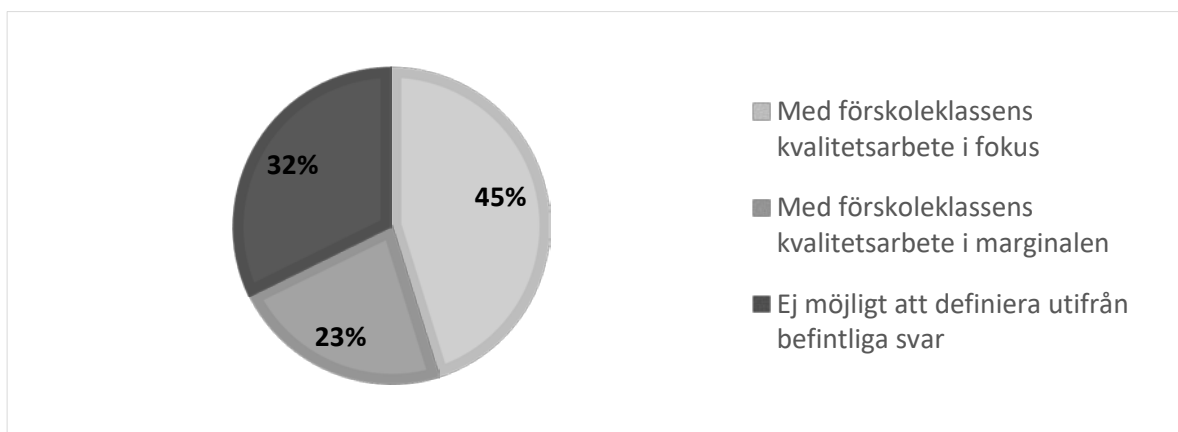
⁴⁷ Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (Andra upplagan).

Rektorer om kvalitet i förskoleklass – resultat av enkätundersökning

I enkätundersökningen tar jag avstamp i relativt allmänna frågor kring kvalitet och kvalitetsarbete för att inledningsvis skapa en övergripande bild av rektorers tankar kring kvalitet i förskoleklass och hur de genom sitt pedagogiska ledarskap bidrar till ökad kvalitet i skolformen. I analysarbetet har min strävan varit att identifiera mönster, likheter och variationer i svaren. Det bästa sättet att presentera mina upptäckter har varit att beskriva de idealtyper som blir synliga.

Två idealtyper framträder

I analysarbetet av enkätundersökningens datamaterial har två olika *idealtyper* av rektorer framträtt, utifrån hur de tänker kring och agerar i sitt pedagogiska ledarskap av förskoleklassen och hur de beskriver skolformens roll i skolan. De två idealtyperna är rektorer som har förskoleklassens kvalitetsarbete i *marginalen* alternativt i *fokus*. Diagrammet nedan visar hur andelen är fördelad i datamaterialet.

Nedan följer exempel på utdrag ur rektorernas svar som kan förstås som uttryck för att:

Förskoleklassens kvalitetsarbete hamnar i marginalen:

- *Tid för implementering av nya styrdokument och fortbildning är svårt att få till tillräckligt.*
- *Jag skiljer inte på mina ledarhandlingar för förskoleklass och åk 1 - 3.*
- *Fritidshemmet har större behov och har prioriterats. Därför har inte förskoleklassen fokuserats än.*

Förskoleklassens kvalitetsarbete sätts i fokus:

- *Jag måste vara insatt i riktlinjer, driva lärarnas progression i lärandet, vara närvarande och lyfta förskoleklassens arbete i kollegiet för förståelse. Skapa forum för samverkan med åk 1.*
- *Förskoleklassen är ett MYCKET viktigt år. Eleverna är vetgiriga, nyfikna och vill lära sig! De måste få den stimulans och utmaning de behöver. Det är ett år då de kan få lära och utvecklas utan krav, vilket kan lägga en god grund deras framtida skolgång!*

De två idealtyperna har jag valt att beskriva på följande sätt:

- *Rektor med förskoleklassens kvalitetsarbete i marginalen.* Denna idealtyp beskriver att det finns för lite tid för det pedagogiska ledarskapet, att administrativ avlastning behövs och/eller att antalet skolformer och medarbetare att ansvara för behöver minskas. Denna idealtyp gör ingen skillnad på sitt pedagogiska ledarskap för de olika skol- och verksamhetsformerna utan talar

hellre om ett fokus på helheten, alltså det som är gemensamt i uppdragen. Därför riktas inga specifika kvalitetshöjande insatser till lärarna i förskoleklass.

- *Rektor med förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus.* Denna idealtyp har trots uttryckt brist på tid lyckats skapa arenor för kollegialt lärande och samverkan mellan lärare i olika verksamhetsformer. Idealtypen tar hjälp i utvecklingsarbetet av förstelärare, kvalitetsutvecklare, specialpedagog och/eller deltagare i förskoleklassnätverket för att utveckla kvalitet i förskoleklassen. Idealtypen riktar specifika kvalitetshöjande insatser till lärarna i förskoleklass och bidrar på olika sätt till att i hela kollegiet synliggöra det som utmärker förskoleklassens uppdrag så att den kollegiala samsynen ökar.

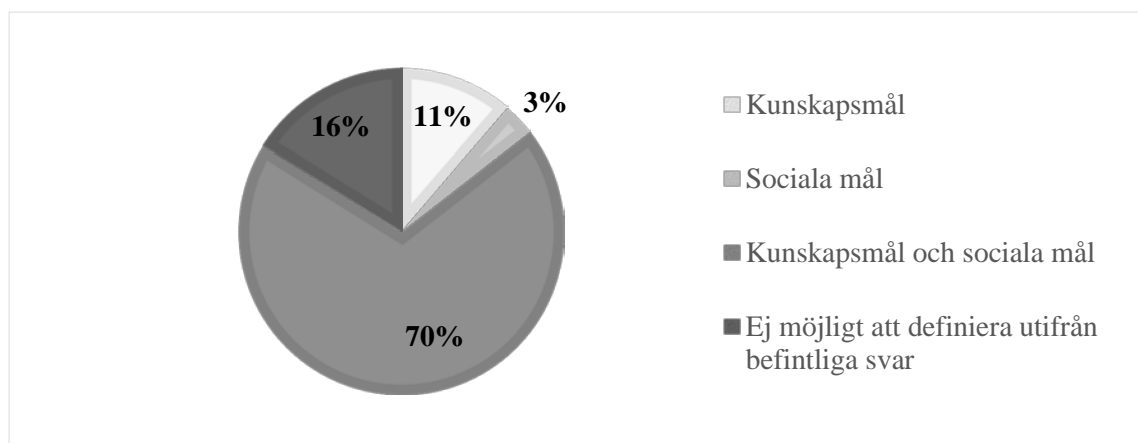
Jag har strävat efter att upptäcka eventuella mönster i den variation som finns i rektorernas beskrivningar av kvalitetsarbete i förskoleklass. Med hjälp av enkätsvaren har jag sökt efter eventuella samvariabler mellan rektorernas svar och de två idealtyperna. I datamaterialet finns dock inga tydliga samband mellan huruvida förskoleklassens kvalitetsarbete hamnar i marginalen eller sätts i fokus och det *antal verksamhetsformer* som rektorerna leder eller om/när de genomgått en rektorsutbildning. Jag har även jämfört vilka verksamhetsformer *rektorerna tidigare själva har undervisat* i och huruvida förskoleklassens kvalitetsarbete hamnar i marginalen eller sätts i fokus. I det tillgängliga datamaterialet kan jag endast utläsa svaga samband mellan dessa båda faktorer. Något förvånande, då jag hade förväntat mig ett starkare samband än det som går att utläsa.

Olika fokus på huvuduppdraget

I studiens enkätundersökning ställdes bland annat följande frågor till rektorerna:

- *Vad anser du är kännetecknande för god kvalitet i förskoleklass?*
- *Ser du dilemman i att förstå vad som är god kvalitet i förskoleklassens undervisning? I så fall vilka?*

Enligt Törnséns och Ärlestigs definition av pedagogiskt ledarskap innebär att rektor i sitt ledarskap behöver fokusera ett kontinuerligt lärande för elever både vad gäller *kunskapsmål* och *sociala mål*.⁴⁸ Genom att väga samman svaren främst från ovanstående frågor, från varje enskild rektor, har en bild blivit synlig av hur rektorer i olika grad fokuserar enbart kunskapsmål, sociala mål eller lyckas fokusera både kunskapsmål och sociala mål. Diagrammet nedan visar hur andelen är fördelad i datamaterialet.

Nedan följer några exempel ur rektorernas svar som kan förstås som tecken på dessa tre olika kvalitativa sätt att fokusera skolans huvuduppdrag.

⁴⁸ Törnsén, M & Ärlestig, H. (2014). Pedagogiskt ledarskap, mål, process och resultat. I: Jonas Höög & Olof Johansson (red.). *Framgångsrika skolor – mer om struktur, kultur och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur. Kap 4 s. 77-99

Kunskapsmål:

- *Tydlighet i hur undervisningen är uppbyggd. Ämnena och tider när vi arbetar med dessa.*

Sociala mål:

- *Om gruppen uppvisar trygghet känner jag mig säker på att undervisningen är god.*

Kunskapsmål och sociala mål:

- *Verksamheten möter eleverna där de befinner sig både när det gäller kunskaper och socialt. Verksamheten har förmåga att bedriva en varierad undervisning som tar tillvara elevernas intresse.*

I frågeformuläret har rektorerna även skattat sin kunskap om förskoleklassens uppdrag. På grupp nivå finns ett visst samband mellan vilken bredd rektor har i sitt fokus på läroplansmålen och hur den egna kunskapen om läroplansuppdraget skattas. På individnivå finns däremot en större variation.

Kvalitetsaspekter i rektors ledarhandlingar

Kvalitet är ett begrepp som teoretiskt kan förstås på olika sätt och tolkas på olika sätt i praktiken.

“...quality cannot be assessed and improved without an understanding of its constitution and meaning.”⁴⁹

I pedagogiskt ledarskap är kvalitetsfrågan högst relevant. Det är därför viktigt att rektorer har tydlig förståelse av vad kvalitet är, i alla verksamhetsformer, för att kunna leda lärares lärande och utvecklingsarbete. Förståelsen behöver vara grundad i de nationella uppdragen för respektive skolform såväl som i vetenskap och beprövad erfarenhet.

För att få syn på hur rektorer tänker kring och utvecklar kvalitet i förskoleklassens undervisning har jag utgått från Sheridans och Pramling Samuelssons fyra aspekter av kvalitet. Rektorernas svar har kategoriserats, i den mån det varit möjligt, utifrån vilka aspekter de berör: innehålls-, process-, struktur- och resultat-kvalitet.⁵⁰ I rektorernas beskrivningar av vad de ser som kännetecknande för kvalitet i förskoleklass återfinns, på grupp nivå, beskrivningar av alla fyra kvalitetsaspekterna. På individnivå finns dock en variation.

Kategoriseringen av svaren har däremot tydliggjort att färre aspekter återfinns i beskrivningarna av deras nuvarande såväl som önskade ledarhandlingar för att utveckla undervisningskvalitet. I rektorernas beskrivningar finns endast ett fåtal uttryck som avser att utveckla *processkvalitet* i lärarnas undervisning. Att processaspekten sällan synliggörs i rektorernas beskrivningar av deras ledarhandlingar behöver dock inte innebära att den åsidosätts i deras *faktiska ledarhandlingar*.

I rektorernas beskrivningar av vilka kvalitetsaspekter de följer upp i förskoleklassens undervisning återfinns ytterst få uttryck för att *strukturkvalitet* efterfrågas som en del i undervisningens resultat. Att strukturaspekten sällan syns i rektorernas beskrivningar av deras uppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet för förskoleklassens undervisning behöver däremot inte innebära att den åsidosätts i deras *faktiska uppföljning*. Skulle så vara fallet kan det dock finnas risk att det inverkar på i vilken grad pedagogisk kvalitet utvecklas i förskoleklasserna.

---

⁴⁹ Sheridan, S. (2009). Discerning pedagogical quality in preschool, *Scandinavian Journal of Educational Research*, Volume 53, 2009 - Issue 3

⁵⁰ Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.

Med förskoleklassen i fokus – resultat av intervjuundersökning

För att tydligare förstå för hur det pedagogiska ledarskapet ser ut hos rektorer som lyckas sätta förskoleklassens *kvalitetsarbete i fokus* har jag valt att komplettera datamaterialet genom intervjuer med tre rektorer, som passar in i denna idealtyp.

Vad innebär pedagogiskt ledarskap?

Teoretiskt kan pedagogiskt ledarskap delas in i *direkt* och *indirekt pedagogiskt ledarskap*.⁵¹ Det innebär att en rektor dels behöver leda skolans kärnprocesser undervisning och lärande och dels skapa förutsättningar som möjliggör kärnprocesserna. De intervjuade rektorerna nämner båda dessa delar ledarskap när de ombeds att beskriva de viktigaste uppgifterna för en pedagogisk ledare. Ordvalen skiljer, men andemeningen är densamma.

Den ena huvuduppgiften som de beskriver är att leda lärares lärande och betydelsen av ständigt utvecklingsarbete:

- *Min viktigaste uppgift är att ge goda förutsättningar för medarbetarna att utvecklas i sin profession. Mitt uppdrag är att låta andra utvecklas och växa.*
- *Ska man ha god kvalitet i undervisningen, behöver man stimulera till utveckling hela tiden. Det skapar energi i organisationen. Blir man stillastående i utvecklingen, så riskerar man att istället gå bakåt.*

Den andra huvuduppgift för pedagogiska ledare som uttrycks, är att på olika sätt skapa goda strukturella förutsättningar för lärare att utföra det som är skolans huvuduppdrag.

- *En viktig uppgift är att se till att det finns en organisation som fungerar. Även i de administrativa uppgifterna behöver det finnas ett pedagogiskt tänk för att kunna ha rätt typ av organisation.*

I intervjuerna ombeds rektorerna att beskriva vad som är karaktäristiskt för dem som pedagogiska ledare. De uttrycker hur de uppfattar sig själva i sitt ledarskap och hur de tror eller vet att andra uppfattar deras ledarskap. Dels väljer rektorerna att beskriva olika personliga egenskaper som de besitter, såsom analytisk, relationskapande, lugn och trygg. Dels beskriver de vilka olika ledarhandlingar som de anser är särskilt värdefulla.

- *Jag har förmågan att få medarbetare att fokusera på uppdraget, det är min styrka. Vilket är vårt uppdrag och hur driver vi våra processer för att säkerställa att vi jobbar mot uppdraget?*
- *Jag värdesätter organisation och skolutveckling, det borde avspeglas i mitt ledarskap. Jag brinner för olika typer av pedagogisk utveckling och uppmuntrar till det.*

Relationers betydelse för ökad undervisningskvalitet

Som tidigare beskrivits skapas pedagogisk kvalitet mellan människor och i relation till den kontext de befinner sig i.⁵² Det är därmed relevant att som pedagogisk ledare värdesätta och utveckla relationerna vid skolenheten. Alla rektorer som deltagit i intervjuundersökningen uttrycker att de är måna om relationerna mellan sig och sina medarbetare, såväl som medarbetarna emellan. De beskriver att deras förmåga till en väl fungerande kommunikation och att skapa ett tillitsfullt klimat är betydelsefull även för kvaliteten i undervisningen. Några av rektorerna ser likheter mellan lärares roll och sin egen. De menar att på samma sätt som lärares ledarskap måste bygga på relationer för att kunna göra ett bra jobb med eleverna, måste också rektors ledarskap bygga på relationer. Om rektor signalerar något annat, ger det en avspegling till eleverna.

---

⁵¹ Törnsén, M. (2009). *Successful Principal Leadership: Prerequisites, Processes and Outcomes*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet.

⁵² Sheridan, S, & Williams, P. (2007). *Dimensioner av konstruktiv konkurrens. Konstruktiva konkurrensformer i förskolan, skola och gymnasium*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Eftersom pedagogisk kvalitet skapas mellan människor och i relation till omgivande kontext, är det även relevant för rektor att ha en tydlig bild av lärares förståelse för kvalitetsbegreppet och hur de lyckas omsätta sin förståelse i praktiken. De intervjuade rektorerna uttrycker att i likhet med hur lärare måste utgå från elevers olika erfarenheter och kunskaper när de formar undervisningen, behöver även rektor utgå från verksamheternas och medarbetarnas olika nulägen i skolans utvecklingsarbete.

Utifrån mitt datamaterial från intervjuerna kan jag inte avgöra huruvida rektorernas tankar om relationers betydelse och om vikten av kommunikation kring kvalitet i undervisningen faktiskt avspeglas i deras ledarhandlingar. De ger dock uttryck för en strävan efter god kommunikation mellan sig och lärarna för att på så sätt skapa tillit och förståelse för varandras olika roller. Det är en viktig strävan, då en god kommunikation mellan styrkedjans olika roller stödjer hur verksamheten fokuserar skolans uppdrag. En väl fungerande styrkedja kännetecknas även av tydlig rollfördelning, gemensamma mål samt tillit för varandras olika roller.⁵³

Stöd i det förtydligade uppdraget

Ända sedan förskoleklassen tillkom 1998 har skolformens nationella uppdrag varit otydligt. Först efter 18 år förtydligades det genom en egen läroplansdel. Rektorers pedagogiska ledarskap påverkas av de förutsättningar och det stöd som skapas i styrkedjan. De styrande dokumenten utgör en struktur som antingen möjliggör eller begränsar de processer som sker kring kvalitetsutvecklingen av förskoleklassens undervisning. I intervjuerna uttrycks att det förtydligade uppdraget har varit ett stöd i kommunikationen kring uppdraget och kring kvaliteten i förskoleklassens undervisning.

Flera av rektorerna upplever att det har blivit en text att samtala kring. Läroplansdelen har gjort det enklare att jämföra vad som är föreskrivet och vad som faktiskt sker i praktiken. Det går också att jämföra om undervisningen berör det innehåll som föreskrivs och genom vilka processer det sker. De anser att det är en fördel att både syfte och innehåll i förskoleklassens undervisning nu är mer detaljerat, jämfört med i tidigare läroplan, som kunde upplevas som mer godtycklig.

- *Det har blivit tydligare vad vi behöver fokusera och hur det ska göras. Uppdraget ser annorlunda ut än i grundskolan och då gäller det att vi inte slirar där, utan verkligen håller fast. Uppdraget i förskoleklass trycker mycket på lekens betydelse för elevers lärande. Det är väldigt väl framskrivet, på tydligare sätt än för grundskolan.*

Dock uttrycker en av rektorerna att även om det finns en samsyn i teorin när lärare i förskoleklass kommunicerar kring uppdraget, har det ännu inte hunnit göra tillräckligt tydliga avtryck i praktiken.

Ledarhandlingar för olika kvalitetsaspekter

De intervjuade rektorerna lyckas ha fokus på förskoleklassens kvalitetsarbete. Gemensamt är att de beskriver ledarhandlingar med syfte att utveckla alla fyra aspekter av kvalitet som ingår i Sheridans och Pramling Samuelssons teori.⁵⁴ I intervjuerna uttrycker rektorerna att de genom sina ledarhandlingar på olika sätt avser att utveckla processkvalitet i lärarnas ledarskap i undervisningen. Samtidigt betonar de att även deras eget ledarskap behöver genomsyras av samma kvaliteteter. I enkätundersökningen återfanns däremot endast ett fåtal uttryck för ledarhandlingar som avsåg att utveckla processkvalitet i lärarnas undervisning.

---

⁵³ Sveriges Kommuner och Landsting. (2016). *Rekommendationer och erfarenheter från Huvudmännens expertråd för skolutveckling*.

⁵⁴ Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.

Delar som skapar helhet

Utmärkande för rektorerna i intervjuundersökningen är att de på ett självklart sätt för resonemang om likheter och skillnader i verksamhetsformernas olika uppdrag och hur beskriver att det behöver speglas i deras ledarskap av de olika verksamheterna.

- *Jag driver en helhet, men inom helheten finns ju olika verksamhetsformer. I mina ögon är de lika viktiga! Vi har gemensamma fortbildningsdagar med gemensamt fokus, där vi ibland utgår från de olika delarna. Men vi får inte tappa det som är specifikt i de olika verksamheterna.*
- *Kring vissa frågor arbetar vi övergripande med alla medarbetare. Men vissa saker behöver också vara specifika utifrån de olika verksamheternas uppdrag.*

Förskoleklassen i gränslandet

Det är bara den idealtyp med förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus, som ger uttryck för förskoleklassens placering i gränslandet eller hur skolformen är tänkt som en länk mellan förskola och grundskola. De uttrycker alltså att deras ledarhandlingar påverkas av att förskoleklassen behöver relatera både till den utbildning eleverna tidigare tagit del av samtidigt som de ska förberedas för fortsatt utbildning. De intervjuade rektorerna beskriver hur förskoleklassen är en verksamhet som omfattas av mål som verksamheten ska uppnå, medan utan kunskapskrav för eleverna. De uttrycker på olika sätt hur de i sina ledarhandlingar synliggör denna skillnad för alla lärarkategorier i olika arenor för samverkan, så att det inte uppstår glapp för eleverna i övergångar mellan olika verksamheter.

Förskoleklassen berörs av övergångar mer än någon annan skolform. På kort tid ska eleverna passera gränser både till och från förskoleklassen. Ofta möter lärarna förskolans barn i olika övergångsaktiviteter redan under våren innan skolstart. Ett år senare förbereds de för övergång till grundskolan. Dessutom sker dagliga övergångar för flertalet elever, mellan förskoleklass och fritidshem. De intervjuade rektorerna visar stor insikt i hur elevernas övergångar behöver fokuseras för att gynna elevernas långsiktiga utveckling och lärande. Samtidigt uttrycker de olika dilemman i att förskoleklassen befinner sig i gränslandet.

- *Jag upplever att det finns statuskillnader i skolan. Ju äldre elever desto högre status. Förskoleklassens förberedande uppdrag påverkar säkert statusen. Av många i skolan ses inte förskoleklassen som "riktig skola" och ska inte nödvändigtvis syssla med "riktigt skolarbete", utan bara förbereda för "riktig skola".*
- *Delar av förskoleklassens uppdrag skiljer sig från grundskolans. Förskoleklass ska arbeta mot måluppfyllelse i verksamheten, men utan kunskapskrav för eleven. Det är klurigt att få ihop på ett bra sätt. Dilemmat är hur man överlappar dessa skillnader, så att det blir bra för eleverna.*

Gränserna påverkar både förskoleklassen, dess lärare och elever på olika sätt och utgör en viktig del i både skolformens och lärarnas nuläge. Enligt Timperleys modell för professionellt lärande behöver lärares lärande utgå från elevernas behov. För att kunna främja kvalitetsutveckling i förskoleklassen behöver rektor ha god insikt i både verksamhetens och lärarnas nuläge, med andra ord en god insikt i hur gränserna ser ut och vilka eventuella dilemman de kan skapa.

Mätbara mål

En av de intervjuade rektorerna resonerar kring vad det innebär att förskoleklassen har mål för verksamheten, men inga kunskapskrav för eleverna. I en skolform som enbart omfattas av verksamhetsmål behöver dokumentationen i systematiskt kvalitetsarbete se annorlunda ut. Rektorn uttrycker att det är lättare att hitta enkelt mätbara resultat i en verksamhet med kunskapskrav och att det därför kan vara klurigt att veta vilken dokumentation och vilka ledarhandlingar som bäst främjar kvalitetsutveckling i förskoleklass. I en stressad vardag är det lätt hänt att rektor nöjer sig med resultat som är enkelt mätbara. Dock är det lika utmanande att hitta kvalitativa resultatindikatorer att mäta och följa upp i delar av grundskolans breda uppdraget, till exempel för normer och värden. Rektorn uttrycker

önskemål om ett tydligare stöd från styrkedjan kring det systematiska kvalitetsarbetet, i alla skolans verksamhetsformer.

Diskussion

Sedan 16 år tillbaka har förskoleklassen engagerat mig på olika sätt. De första åren som verksam lärare i förskoleklass, men med åren i stigande grad har jag intresserat mig för utveckling av undervisningskvalitet även utanför min egen klass. I denna studie har jag lyft blicken till den styrkedja som påverkar lärares förutsättningar att utföra undervisningsuppdraget. Jag har fokuserat rektors roll för förskoleklassens undervisningskvalitet.

Förskoleklassen är en relativt ny skolform som fortfarande, i många avseenden, är både åsidosatt och marginaliserad i skolväsendet. Under lång tid omgavs skolformen av ett otydligt nationellt uppdrag och som en följd av detta en alltför otydlig styrning och ledning. Att skolformens existens dessutom är omtvistad, inte minst politiskt, kan ytterligare medverka till att skolformen ännu inte getts en given plats i skolväsendet. Trots dessa svajiga förutsättningar från statlig nivå i styrkedjan förväntas rektorer och lärare kunna skapa en likvärdig undervisning av hög kvalitet och kunna ge stöd och stimulans så att varje elev utvecklas så långt som möjligt.

Mina frågeställningar i studien har varit:

Förskoleklass:

- Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform i gränlandet och med otydlig nationell styrning?
- Vilka faktorer kan påverka att förskoleklassen hamnar i marginalen?

Pedagogiskt ledarskap:

- Vilka eventuella mönster finns i rektorers ledarhandlingar för utveckling av undervisningskvaliteten i förskoleklass?
- Vilka eventuella mönster finns i rektorers förståelse för förskoleklassens uppdrag?

Kvalitet:

- Hur tänker rektorer kring undervisningskvalitet i förskoleklass?
- Vilka kvalitetsaspekter blir synliga i deras ledarhandlingar?

I detta avsnitt kommer en diskussion att föras utifrån några av de svar på studiens frågeställningar, som jag kommit fram till i analysen av de båda datamaterialen.

Förskoleklass

Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform i gränlandet?

För att kunna bidra till ökad kvalitet i förskoleklassens undervisning behöver rektor stötta utvecklingsarbete både utifrån det som är generellt i verksamhetsformernas olika uppdrag, men också utifrån det som särskiljer förskoleklassen. Det förutsätter att rektor har god förståelse för uppdragen.

Särskiljande för förskoleklassen är att skolformen befinner sig i gränlandet mellan förskola och skola. Denna position innebär att förskoleklass, i högre grad än någon annan verksamhet i skolväsendet, involveras i elevers övergångar. Dels övergångar från och till närliggande skolformer, dels dagliga övergångar från och till fritidshemmet. Det ställer krav på rektors styrning och ledning av verksamheten

såväl som på lärarna, då studier visar att kvaliteten, med vilken övergångsaktiviteterna organiseras och genomförs, kan göra stor skillnad för elevers kunskapsutveckling.⁵⁵

Det är endast idealtypen med förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus, som ger uttryck för förskoleklassens placering i gränslandet mellan förskola och grundskola och som därmed påverkas av detta i sina ledarhandlingar. Främst syns det genom hur idealtypen skapar arenor för samverkan med lärare i förskola och grundskola och hur undervisningen delvis präglas av förskolans pedagogik.

Hur påverkas rektorers ledarskap av att förskoleklassen är en skolform med otydlig nationell styrning?

Elever har rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet, i alla skolans verksamhetsformer. För att säkerställa denna rätt har kontrollerande och stödjande strukturer byggts på olika nivåer i styrkedjan. Dessa strukturer lyckas dock i varierande grad stödja förskoleklassens utbildning. Skollagen ställer visserligen krav på ett systematiskt kvalitetsarbete på styrkedjans alla nivåer, men för förskoleklassens del finns tydliga brister på styrkedjans nivåer ovanför rektor. På nationell nivå ger skollagen sämre förutsättningar för förskoleklassens elever och lärare jämfört med i andra verksamhetsformer. Det saknas även allmänna råd som specifikt stödjer ledning och styrning av förskoleklassen.

I båda datamaterialen synliggörs även andra brister på nationell nivå i styrkedjan:

- Skolinspektionen ska utföra statlig granskning av kvalitet i utbildningen. Granskningen ska avse utbildningskvalitet i förhållande till mål och riktlinjer, men bland rektorerna uttrycks att Skolinspektionen i hög grad bortser från förskoleklassen i sina granskningar och inspektioner.
- Skolverket ska främja att alla elever får tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet. De intervjuade rektorerna uttrycker dock att Skolverkets stöd till rektor och lärare är alltför vagt. Exempel på brister i Skolverkets stöd till rektorer och lärare är att stödmaterial kring förskoleklassens uppdrag samt stödmaterial och blanketter för övergång mellan förskola och förskoleklass, ännu inte reviderats utifrån förtydligade uppdraget, två och ett halvt år efter att förtydligandet trädde i kraft.
- I det systematiska kvalitetsarbetet har det från nationell nivå även varit otydligt och saknats stöd kring vilka resultat som kan mätas och följas upp för elever i förskoleklass.

Även från de i studien medverkande rektorernas huvudman, i Göteborgs stads tidigare skol-organisation, gavs ett vagt stöd i det systematiska kvalitetsarbetet i förskoleklass. Även detta skapade otydlighet för rektorer, vilket kommer till uttryck i båda datamaterialen. Denna otydlighet är en tänkbar förklaring till variationen i rektorers beskrivningar av vad de mäter och följer upp vid sina skolenheter.

”What gets measured gets managed” är ett uttryck som ibland används av förespråkare för en marknadsanpassad skola och syftar på att det en organisation mäter också blir det som fokuseras. I en verklighet där prioriteringar ständigt görs riskerar det som inte är enkelt mätbart att hamna i skymundan. Skolväsendet behöver därför mäta det som i det breda nationella uppdraget ses som värdefullt för eleverna att utveckla och inhämta. Sett ur ett annat perspektiv och som reaktion på uttrycket ovan har ett annat uttryck myntats: ”we must ‘measure what we value’ rather than ‘valuing what we can measure’”.⁵⁶ I intervjuerna uttrycker rektorerna att förskoleklassen hamnar i skymundan för grundskolan och några av dem menar att det kan bero på att grundskolan har individuella kunskapskrav. De menar

⁵⁵ Ackesjö, H. (2014). Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränser, identiteter och (dis-)kontinuiteter. Linnéuniversitetet.

Alatalo, T, Meier, J & Frank, E (2014). Överlämningar från förskola till förskoleklass. Artikel publicerad i Forskning om undervisning & lärande, nr 13.

⁵⁶ Ainscow, M. (2005). Understanding the development of inclusive education system. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, ISSN: 1696-209. N. 7, Vol 3 (3) 2005, pp. 5 – 20.

att så fort det måste göras prioriteringar vid skolenheten och det blir ”skarpt läge” får grundskola ett helt annat värde än förskoleklass, trots att båda skolformerna är skolpliktiga.

Dessa utmaningar för rektors ledarskap av förskoleklass behöver vägas mot att förskoleklassens elever är yngst i skolan och mot forskning som visar att tidiga insatser har positiva effekter för individens utveckling och lärande. Att prioritera tidiga insatser är både framgångsrikt och socioekonomiskt lönsamt. Trots detta är andelen elever med åtgärdsprogram i förskoleklass endast en femtedel jämfört med i grundskolans årskurs 1. Enligt uppgifter från Skolverket är det den största skillnad mellan två årskurser. Detta trots att förskoleklass och grundskola omfattas av samma allmänna råd. I sammanhanget är det intressant att Skolverket på sin webbplats endast publicerar statistik för årskurs 1 - 9 med motiveringen att statistikuppgifter kring särskilt stöd i förskoleklass inte är så efterfrågad.⁵⁷ Med kunskap om vikten av tidiga insatser är denna skillnad i särskilt stöd för skolans yngsta elever både intressant och oroande. Samtidigt väcker Skolverkets stöd till verksamheten min förvåning i detta avseende.

Vilka faktorer kan påverka att förskoleklassen hamnar i marginalen?

Flertalet rektorer har tankar kring varför förskoleklassen kan hamna i marginalen, det blir synligt i studiens båda datamaterial. Främst kommer det till uttryck bland rektorer som sätter förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus, men även bland rektorer i enkätundersökningen där kvalitetsarbetet snarare hamnar i marginalen.

Bland rektorer med förskoleklassens kvalitetsarbete i marginalen anges *brist på tid* som främsta orsaken till uteblivet fokus. Dock uttrycker lika stor andel av rektorerna med förskoleklassen i fokus att de upplever tiden till det pedagogiska ledarskapet som alltför knapp. Däremot poängterar dessa rektorer snarare vikten av att aktivt prioritera kvalitetsarbetet i samtliga skol- och verksamhetsformer.

- *Egentligen finns det ju inte sämre förutsättningar att vara med i förskoleklass än i årskurs 5. Men jag måste prioritera att också prioritera förskoleklassen!*

Alla de intervjuade rektorerna uttrycker att de påverkas av att antalet lärare i förskoleklass är i minoritet i skolans olika lärarkategorier. Lärare i fritidshem och grundskola är fler till antalet. Att förskoleklassen även är den skolform som sträcker sig över kortast tid, medför att de som pedagogiska ledare behöver vara vaksamma så att grundskolan inte tar allt fokus. Bland de intervjuade rektorerna uttrycks även att *rektors inställning till skolformen* skulle kunna påverka hur fokus fördelas.

- *Den som tänker att man har något att lära av förskoleklassen har hyfsat goda förutsättningar för att skolformen inte ska försvinna och att man som pedagogisk ledare prioriterar även den verksamheten.*

En aspekt som, utifrån båda datamaterialen, i hög grad uttrycks ha inverkan på att förskoleklassens kvalitetsarbete kan hamna i marginalen är signaler som ges från styrkedjans högre nivåer. De nationella beslut som fattas i förhållande till förskoleklassen sänder signaler till nivåer längre ner i styrkedjan om hur fokus ska riktas. Att förskoleklassen fått en *egen läroplansdel* och blivit en *skolpliktig skolform* har, enligt flera rektorer, gett viktiga signaler. Så här beskriver en av de intervjuades rektorerna:

- *Att skolformen har blivit obligatorisk gör någonting med oss och hur vi agerar. Tidigare kunde jag lägga delar av planeringstiden under skoldagen, men inte längre. När förskoleklassen är obligatorisk måste det vara obligatoriskt för pedagogerna att befinna sig i undervisningssituationen och då måste jag organisera för det. Vi skulle ju inte komma på tanken att plocka grundskollärarna under skoldagen för att planera.*

---

⁵⁷ Enligt mejlsvar 2018-11-07 från Christian Lovering vid Enheten för förskole- och grundskolestatistik, Skolverket.

Hur *statens kvalitetsgranskning* av utbildningen utförs är andra signaler från styrkedjans nivåer över rektor som uttrycks ha inverkan på att förskoleklassens kvalitetsarbete kan hamna i marginalen. Enligt skollagen ska den statliga granskningen utföras av Skolinspektionen och ska granska utbildningens kvalitet i förhållande till mål och riktlinjer. Några av de intervjuade rektorerna upplever dock att Skolinspektionen i alltför hög grad bortser från förskoleklassen i sina granskningar och inspektioner och att det inverkar på hur rektors fokus prioriteras.

- *Rektors görande påverkas mycket av vad som önskas uppifrån.*
- *I mina ögon är alla verksamheter lika viktiga, men uppifrån får man intrycket att grundskolan är allra viktigast. Då blir det lätt den som tar störst utrymme.*
- *När vi hade Skolinspektionen på besök så ställde de bara frågor om grundskolan, men jag visade dem ändå vårt kvalitetsarbete i förskoleklass.*

I enkätundersökningen svarar drygt två tredjedelar av rektorerna att det antingen inte ställts några specifika frågor alls kring förskoleklassen i de skriftliga uppföljningarna av utbildningen, från huvudmannens förvaltningar i tidigare skolorganisation, eller att de är osäkra på vilka frågor som eventuellt har ställts.⁵⁸ Skollagen anger att huvudman ska bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete för att identifiera utvecklingsområden, så att uppfyllelse av de nationella målen ökar. Därmed ser jag det som anmärkningsvärt att det bland rektorer råder en utbredd osäkerhet kring vad som efterfrågas från huvudman kring den av verksamheterna som omfattar skolans yngsta elever. Om förskoleklassen inte synliggörs i en huvudmans uppföljning av utbildningen, vilka underlag finns då för att säkerställa elevers rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet?

Tidigare efterforskningar kring föregående läsårs uppföljning i staden har visat att trots rika beskrivningar av systematiskt kvalitetsarbete i förskoleklass, i underlagen från flera av stadsdelsförvaltningarna, var förskoleklassen i det närmaste osynlig i sammanställningen som nådde huvudmannens nämnd.⁵⁹ På likande sätt som i enkäten, beskriver de intervjuade rektorerna vikten av att styrkedjan är väl informerad. De uttrycker även ett visst tvivel på om så verkligen är fallet.

- *Huvudman ansvarar för förskoleklassen. Deras förståelse påverkar besluten som fattas, vilket i sin tur påverkar rektors möjlighet att utveckla verksamheten. Men vad förstår och vet egentligen vår huvudman om förskoleklassen?*
- *Om inte politiken har tillräcklig förståelse för vad som sker i förskoleklassen, vet de knappt att de ansvarar för en sådan verksamhet. Då blir besluten därefter. Deras frågor till verksamheten fokuserar på det de känner till. Rektorer ska hela tiden leverera uppåt och behöver arbeta med det som förväntas levereras. Det som frågas efter uppifrån påverkar vad man som rektor fokuserar. Och förskoleklassen frågas inte efter.*

En av de intervjuade rektorerna menar att förskoleklassen sällan finns på agendan, men att det skulle behöva skapas större utrymme för att samtala om skolformen. Rektorer behöver få stöd i att prata om det specifika för alla verksamhetsformer och hur de kan utvecklas kvalitativt.

---

⁵⁸ I den tidigare organisationen av stadens skolverksamhet fanns en förvaltning i var och en av de tio stadsdelarna. Hur utbildningen följdes upp kunde variera mellan förvaltningarna.

⁵⁹ Göteborgs stad (2018). *Förskoleklassens verksamhet inom ramen för genomförandearbetet av ny skolnämnd. Rapport till Grundskoleförvaltningen*. Hämtad från <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d5456cc3-2982-44bf-bee6-ab76e8a2ef39/Rapport+f%C3%B6rskoleklass.pdf?MOD=AJPERES>

Pedagogiskt ledarskap

Vilka eventuella mönster finns i rektorers ledarhandlingar för utveckling av undervisningskvaliteten i förskoleklass?

I enkätundersökningens datamaterial har två olika *idealtyper* av rektorer framträtt, utifrån mönster i hur de tänker kring och agerar i sitt pedagogiska ledarskap av förskoleklassen och hur de beskriver förskoleklassens roll i skolan. De två idealtyperna är *rektor med förskoleklassens kvalitetsarbete i marginalen* respektive *rektor med förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus*. Den första av dessa idealtyper gör inte skillnad på pedagogiskt ledarskap för olika verksamhetsformer och fokuserar det som är gemensamt i uppdragen. Denna idealtyp riktar inte heller några kvalitetsutvecklande insatser specifikt till lärare i förskoleklass.

Alla intervjuade rektorer har fokus på förskoleklassens kvalitetsarbete och har lyckats hantera utmaningen i att bortse från grundskolan som norm i skolväsendet. De uttrycker en insikt i att skolans olika verksamhetsformer omfattas av uppdrag med både likheter och skillnader och att det behöver spegla deras pedagogiska ledarskap. De ser skolan som en helhet som består av olika delar och att kvalitetsarbetet behöver utgå både från generella behov hos skolans olika verksamheter, men också från det som är specifikt i de olika delarna.

Vilka eventuella mönster finns i rektorers förståelse för förskoleklassens uppdrag?

Ur datamaterialen hade jag en förväntan om att kunna utläsa att rektors egen erfarenhet av att själv ha undervisat i förskoleklass, eller i andra verksamhetsformer utan individuella kunskapskrav, skulle ha positiv inverkan för det pedagogiska ledarskapet av förskoleklass. Dock har endast svaga sådana samband visat sig.

I tidigare studier har konstaterats att grundskolans organisation och traditioner utgör en norm även för andra verksamheter i skolväsendet.⁶⁰ Förskoleklass och grundskola är skolformer av olika karaktär och med delvis olika ansatser för utvärdering, men grundskolans individualiseringsdiskurs kan komma att utgöra normen för kvalitetsarbetet även i en verksamhet utan individuella kunskapskrav för eleverna. För en rektor är förskoleklass oftast den verksamhetsform vid skolenheten som omfattar först medarbetare och elever, vilket ytterligare kan bidra till att grundskolans kvalitetsdiskurs kan bli norm även för det pedagogiska ledarskapet av förskoleklass.

Kvalitet

Hur tänker rektorer kring undervisningskvalitet i förskoleklass?

Kvalitet är ett begrepp som teoretiskt kan förstås på olika sätt och som därmed kan tolkas på olika sätt. För att kunna utveckla kvalitet är det viktigt att ha förståelse för hur kvalitet kan definieras i förhållande till aktuell kontext. För att rektor i sin styrning och ledning av förskoleklass ska kunna bidra till utveckling av undervisningens kvalitet krävs därför förståelse för förskoleklassens specifika uppdrag och hur det skiljer sig från övriga uppdrag samt för vad som enligt vetenskap och beprövad erfarenhet anses gynna utveckling och lärande för skolans yngsta elever.

Ur enkätundersökningens datamaterial har jag kunnat utläsa hur rektorer i sina beskrivningar av kvalitet i förskoleklass i olika grad fokuserar antingen *kunskapsmål* eller *sociala mål* eller lyckas fokusera både

---

⁶⁰ Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. Göteborg : Göteborgs universitet.

kunskapsmål och sociala mål. Min tolkning av denna variation är att det är ett uttryck för rektorers olika förståelse av det nationella uppdraget för förskoleklass samt av vetenskap och beprövad erfarenheten som berör barn i denna ålder.

Utifrån denna studies resultat är det tydligt att stödet från styrkedjan till rektorer behöver stärkas så att rektorer ges möjlighet att utveckla en tydlig förståelse för vad som kännetecknar kvalitet i förskoleklass och hur det behöver avspeglas i deras pedagogiska ledarskap.

Vilka kvalitetsaspekter blir synliga i deras ledarhandlingar?

För att få syn på hur rektorer tänker kring och utvecklar förskoleklassens undervisningskvalitet har jag i analysen utgått från Sheridans och Pramling Samuelssons fyra kvalitetsaspekter: *innehålls-, process-, struktur- och resultatkvalitet*.⁶¹ I enkätundersökningens datamaterial beskriver rektorer vad som kännetecknar kvalitet i förskoleklass och där återfinns uttryck för alla fyra kvalitetsaspekterna.

I enkätundersökningen har rektorerna fått beskriva sina nuvarande och önskade ledarhandlingar. När svaren på dessa frågor har analyserats utifrån Sheridans och Pramling Samuelssons kvalitetsaspekter har det blivit tydligt att det i rektorernas beskrivna ledarhandlingar endast återfinns ett fåtal handlingar som avser att utveckla *processkvalitet* i undervisningen. Enligt Sheridans och Pramling Samuelssons definition av pedagogisk kvalitet utvecklas och gestaltas dock pedagogisk kvalitet i hög grad i just processerna, det vill säga i interaktionen människor emellan och mellan människor och omgivningen. Även Timperley betonar vikten av processkvalitet i undervisningen. Hon framhåller lärares förmåga att undervisa varierat i ett visst ämne som viktigare än själva ämneskunskapen.⁶²

I enkätundersökningen ombeds rektorerna att beskriva hur de följer upp förskoleklassens undervisning. De ger uttryck för att både innehålls- och processkvalitet efterfrågas som en del i det systematiska kvalitetsarbetet, det vill säga kvalitetsaspekter som främst påverkas av lärarens val av stoff och val av arbetsformer och arbetssätt. Däremot finns endast ett fåtal uttryck för att rektorerna efterfrågar *strukturkvalitet*. Lärares kompetens ingår som en del i strukturkvaliteten och som tidigare beskrivits betonar Timperley att rektor behöver fokusera lärares professionella lärande.⁶³ För att detta lärande ska leda till ökad kvalitet i undervisningen, menar Timperley att rektor behöver ge tillgång till kompetensutveckling som verkligen utgår från kunskap om lärarnas behov. I såväl rektors som huvudmans uppföljning av förskoleklassens kvalitetsarbete är det därför viktigt att verksamhetens strukturer och yttre villkor faktiskt synliggörs.

⁶¹ Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.

⁶² Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur

⁶³ Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur.

Gemensamt för de intervjuade rektorerna är att de beskriver ledarhandlingar med syfte att utveckla alla fyra aspekterna av kvalitet. De ger även uttryck för att de är måna om att ha goda relationer med sina medarbetare. De ser sin förmåga till en väl fungerande kommunikation och att skapa ett tillitsfullt klimat som betydelsefull för undervisningens kvalitet. Att betrakta strukturkvalitet som en del av verksamhetens resultatkvalitet innebär att rektors ledarskap behöver ingå i kvalitetsuppföljningen. För en rektor kan det till exempel innebära att lärare därmed ger synpunkter på hur rektor hanterar ansvaret för skolenhetens inre organisation och fördelning av resurser samt hur rektor leder arbetet för lärande och undervisning. Detta förutsätter ett tillitsfullt klimat mellan rektor och lärare och kanske också ett visst mått av mod av rektor för att inbjuda till sådan kommunikation. Jag ser det som en tänkbar orsak till varför så få rektorer i enkätundersökningen efterfrågar strukturaspekter i skolenhetens kvalitetsuppföljning.

Det finns stora kvalitetskillnader i hur rektorer genomför sitt pedagogiska ledarskap. Törnsén och Ärlestig menar att det kan förklaras av den osäkerhet som råder kring vad pedagogiskt ledarskap innebär i praktiken. De ser till exempel en risk i att rektors administrativa uppgifter kan ta fokus från ansvaret att leda skolans kärnuppdrag: undervisning och lärande. De menar att rektor behöver skapa rutiner för att det pedagogiska ledarskapet ska prioriteras. Utifrån kunskap om hur viktigt det pedagogiska ledarskapet är för undervisningens kvalitet, ser jag det som ett ansvar som måste tas i hela styrkedjan. Alla parter på alla nivåer i styrkedjan behöver stödja rektors förutsättningar att prioritera det pedagogiska ledarskapet i alla sina verksamheter. Rektor utgör en länk i en längre kedja. Finns det brister i länkarna på nivåer över rektor i styrkedjan ger det avtryck i både rektors och lärares möjligheter att skapa en likvärdig utbildning av hög kvalitet för alla elever.

Sammanfattning

Denna studie består av en enkät- och en intervjuundersökning. Enkätundersökningens syfte har varit att skapa en övergripande bild av rektorers tankar kring kvalitet i förskoleklass och hur de i sitt pedagogiska ledarskap bidrar till ökad kvalitet i skolformen. Intervjuundersökningen har syftat till att fördjupa förståelsen av den bild som framträder i enkätundersökningen.

I analysen av enkätens datamaterial har framkommit två idealtyper av rektorer. Den rektor som i sitt pedagogiska ledarskap som låter förskoleklassens kvalitetsarbete hamna i marginalen och den rektor som sätter förskoleklassens kvalitetsarbete i fokus. Den senare idealtypen är vanligast.

Enkätens datamaterial visar stor variation i rektorers tankar kring vad som kännetecknar kvalitet i förskoleklass, vilka ledarhandlingar de genomför, hur de ser på sina förutsättningar för kvalitetsutveckling i förskoleklass och hur de följer upp undervisningen. För att sexåringar ska erbjudas en utbildning av hög kvalitet behöver styrkedjan utgöra ett stöd för rektor i att hantera förskoleklassens utmaningar och möjligheter. Det finns dock stora brister i styrkedjan för förskoleklassens undervisning. På statlig nivå finns brister från Skolinspektionen och Skolverket och på huvudmannanivå från nämnder och förvaltningar i Göteborgs stads tidigare skolorganisation. En tänkbar förklaring till variationen i rektorernas varierande svar är just dessa brister, som finns och har funnits på nivåer över rektor, och som påverkar rektors och lärares möjlighet att leverera en likvärdig utbildning av hög kvalitet.

I analysen av intervjuundersökningens datamaterial har jag avsett att tydligare förstå hur det pedagogiska ledarskapet ser ut där förskoleklassen hamnar i fokus och där det finns ett engagemang för kvalitetsutveckling i denna skolform. Jag har avsett att synliggöra vad som karaktäriserar dessa rektorer samt hur de tänker om och agerar för att utveckla kvalitet i förskoleklass.

Gemensamt för de intervjuade rektorerna är att de valt att gå in i rollen som rektor utifrån en nyfikenhet och ett intresse för kvalitets- och verksamhetsutveckling. De är alla väl insatta i likheter och skillnader i de olika skol- och verksamhetsformernas uppdrag och hur det behöver speglas i deras pedagogiska ledarskap. Gemensamt är även att de betonar vikten av goda relationer mellan rektor, lärare och elever för att kunna erbjuda eleverna en undervisning av hög kvalitet.

Rektorerna i intervjuundersökningen beskriver att deras huvudsakliga uppgifter som pedagogiska ledare är att både stötta lärare i utvecklingen av skolans kärnprocesser och att skapa förutsättningar som möjliggör undervisning och lärande. I de ledarhandlingar som de beskriver återfinns alla fyra kvalitetsaspekter utifrån Sheridans och Pramling Samuelssons teori: innehålls-, process-, struktur- och resultat kvalitet. De uttrycker även en förståelse för förskoleklassens roll som bro mellan förskola och grundskola och har insikt i hur elevernas övergångar behöver fokuseras för att gynna elevernas långsiktiga lärande och utveckling. Samtidigt uttrycker de olika dilemman i att förskoleklassen befinner sig i gränslandet.

Jag har även avsett att synliggöra vilka förutsättningar de intervjuade rektorerna anser är viktiga för att förskoleklassens kvalitetsarbete inte ska hamna i marginalen trots att det är en skolform i gränslandet, med otydlig nationell styrning och som är både åsidosatt och omtvistad. En tänkbar förklaring kan vara att antalet elever och lärare i förskoleklass är minst vid skolenheten. De intervjuade rektorerna pekar även på att det finns statusskillnader i skolans värld och att förskoleklassen har låg status. Att förskoleklassens uppdrag skiljer sig från grundskolans kan också bidra till att grundskolans norm påverkar rektors fokus. Rektor måste därför själv aktivt prioritera att prioritera förskoleklassen.

Rektorerna i båda delar av studien uttrycker hur de i sin rektorsroll i hög grad påverkas av vad som signaleras uppifrån i styrkedjan. En av rektorerna uttryckte det på följande sätt:

Det som frågas efter uppifrån påverkar vad man som rektor fokuserar. Och förskoleklassen frågas inte efter.

Ur förskoleklassens perspektiv beskriver flertalet rektorer brister i de kontrollerande och stödjande strukturer som byggts i styrkedjan för att säkra elevers rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet, i alla skolväsendets verksamhetsformer. Istället för att stödja rektor är det inte sällan som styrkedjans olika parter snarare förbiser förskoleklassen, vilket påverkar rektors möjlighet att utveckla kvalitet i skolformen.

Referenslista

Ackesjö, H. (2010). *Läraridentiteter i förskoleklass: berättelser från ett gränsländ*. Licentiatstudie Göteborg, Göteborgs universitet. Göteborg.

Ackesjö, H. (2013). Från förväntningar till motstånd och anpassning [Elektronisk resurs] Fyra barns övergångar till och från förskoleklass. *Nordisk Barnehageforskning*. (6:15, 1-23). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-28976>

Ackesjö, H. (2014). Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränser, identiteter och (dis-)kontinuiteter. Linnéuniversitetet.

Ackesjö, H & Persson, S. (2010). Skolförberedelse i förskoleklass. [Elektronisk resurs] Att vara lärare-i-relation i gränsländet. *Pedagogisk forskning i Sverige*. (15:2/3, 142-163). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-9683>

Ainscow, M. (2005). Understanding the development of inclusive education system. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, ISSN: 1696-209. N. 7, Vol 3 (3) 2005, pp. 5 – 20.

Alatalo, T, Meier, J & Frank, E (2014). Överlämningar från förskola till förskoleklass. Artikel publicerad i *Forskning om undervisning & lärande*, nr 13.

Bayat, M, Mindes, G & Covitt, S. (2010). *What Does RTI (Response To Intervention) Look Like in Preschool*. *Early Childhood Educ J*, vol.37, ss. 493-500

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Donabedian, A. (1978). *Needed Research in the Assessment and Monitoring of the Quality of Medical Care*. NCHSR Research Report Series.

Elvstrand, H & Lago, L. (2018). *Samverkan och övergångar mellan förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola*. Linköpings universitet.

Emerson, R.M, Fretz, R.I & Shaw, L.L. (2011). *Writing ethnographic fieldnotes*. (2. ed.) Chicago: University of Chicago Press.

Fast, C. (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2007. Uppsala.

Gustafsson, J, Sörlin, S & Vlachos, J. (2016). *Policyidéer för svensk skola*. Stockholm: SNS.

Göteborgs stad (2018). *Förskoleklassens verksamhet inom ramen för genomförandearbetet av ny skolnämnd. Rapport till Grundskoleförvaltningen*. Hämtad från <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d5456cc3-2982-44bf-bee6-ab76e8a2ef39/Rapport+f%C3%B6rskoleklass.pdf?MOD=AJPERES>

Hallinger, P. (2005). Instructional Leadership and the School Principal: A Passing Fancy that Refuses to Fade Away. *Leadership and Policy in Schools*, 4:3, 221-239

Karlsson, M. (2006). *Förskoleklassen - ett tionde skolår?*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Lager, K. (2015). *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*. Göteborg : Göteborgs universitet.

- Leithwood, K m.fl. (2002) *Changing Leadership for Changing Times*. Buckingham: Open University Press.
- Läraryrket. (2014). *Färskare idéer om lärares yrkesutveckling*. Pedagogiska magasinet nr 2 2014.
- Minten, E. (2013). *Forskning för klassrummet: vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken*. Stockholm: Skolverket.
- Moss, P, Dahlberg, G, & Pence, A. (2000). Getting beyond the problem with quality. *European Early Childhood Education Research Journal*, Volume 8, 2000 - Issue 2
- Nestor, B. (2006). *Pedagogiskt ledarskap i ett rektors- och organisationsperspektiv*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, Centrum för utbildningsledning.
- Nihlfors, E & Johansson, O. (2013). *Rektor: en stark länk i styrningen av skolan*. (1. uppl.)
- OECD-rapport (2009). Förbättrat skollärande. Volym 1: Politik och praktik. Pont, B, Nusche, D, och Moorman, H.
- Prop. 1997/98:6. *Förskoleklass och andra skollagsfrågor*.
- Reynolds, A-J, Magnuson, K-A & Ruu Ou. (2010). Preschool-to-third grade programs and practices: A review of research. *Children and Youth Services Review*. Vol.32 ss. 1121-1131.
- Sandberg, G. (2012). *På väg in i skolan: om villkor för olika barns delaktighet och skriftspråklärande*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2012. Uppsala
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Simeonsdotter Svensson, A. (2009). *Den pedagogiska samlingen i förskoleklassen. Barns olika sätt att erfa och hantera svårigheter*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Simonsson, M & Lago, L. (2015). Stöd eller styrning: En analys av Skolverkets stödmaterial för förskoleklassen. *Venue*. Linköpings universitet.
- Sheridan, S. (2001). Pedagogical quality in preschool - An issue of perspectives. (Göteborg Studies in Educational Sciences) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Sheridan, S. (2009). Discerning pedagogical quality in preschool, *Scandinavian Journal of Educational Research*, Volume 53, 2009 - Issue 3 : Liber.
- Sheridan, S, & Williams, P. (2007). Dimensioner av konstruktiv konkurrens. Konstruktiva konkurrensformer i förskolan, skola och gymnasium. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2016). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (Andra upplagan).
- Skoog, M. (2012). *Skriftspråkande i förskoleklass och årskurs 1*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2012. Örebro.
- Sverige. Skolinspektionen (2012). *Rektors ledarskap [Elektronisk resurs] : med ansvar för den pedagogiska verksamheten*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Sverige. Skolinspektionen (2015). *Huvudmannens styrning av grundskolan – ett uppdrag med levande fokus*. Stockholm: Skolinspektionen
- Sverige. Skolinspektionen (2015). *Undervisning i förskoleklass*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:03.

Skollagen (SFS 2010:800). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Sverige. Skolverket (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? : kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer : sammanfattande analys*. Stockholm: Skolverket

Sverige. Skolverket (2014). *Allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2014). *Förskoleklassen: uppdrag, innehåll och kvalitet*. Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2015). *Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*. (Andra upplagan). Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2018). *Nya läroplansdelar för fritidshemmet och förskoleklassen : En utvärdering av Skolverkets insatser samt implementeringen av läroplansdelen för fritidshemmet*.

Sveriges Kommuner och Landsting. (2016). *Rekommendationer och erfarenheter från Huvudmännens expertråd för skolutveckling*.

Sylva, K, Siraj-Blatchford, I, Taggart, B, Sammons, P, Melhuish, E, Elliot, K, & Totsika, V. (2006). Capturing quality in early childhood through environmental rating scales. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(1)

Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur.

Törnsén, M. (2009). *Successful Principal Leadership: Prerequisites, Processes and Outcomes*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet.

Törnsén, M & Ärlestig, H. (2014). Pedagogiskt ledarskap, mål, process och resultat. I: Jonas Höög & Olof Johansson (red.). *Framgångsrika skolor – mer om struktur, kultur och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur. Kap 4 s. 77-99

U2015/191/S. *Uppdrag till Statens skolverk om förtydligande av förskoleklassens och fritidshemmets uppdrag m.m.*

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1 - Enkätundersökningens frågor

För vilka skol- och verksamhetsformer är du pedagogisk ledare? (flervalsalternativ: förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola)
Vilka skol- eller verksamhetsformer har du själv undervisat i? (flervalsalternativ: förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola)
Har du genomgått rektorsutbildning alternativt rektorsprogram? Om ja, vilket år avslutades utbildningen?
Vad anser du är kännetecknande för god kvalitet i förskoleklass?
Ser du dilemman i att förstå vad som är god kvalitet i förskoleklassens undervisning? I så fall vilka?
Skatta din kunskap kring förskoleklassens uppdrag? (1 - ytterst låg kunskap, 2 - relativt låg kunskap, 3 - varken låg eller god kunskap, 4 - relativt god kunskap, 5 - mycket god kunskap)
Vilka är dina ledarhandlingar för att utveckla undervisningskvalitet i förskoleklass?
Vilka ledarhandlingar vill du utveckla, i syfte att utveckla undervisningskvalitet i förskoleklass?
Hur involverad upplever du att du är i förskoleklasslärarnas undervisningsutveckling vid din skolenhet? (1 - ytterst lite involverad, 2 - relativt lite involverad, 3 - varken lite eller mycket involverad, 4 - relativt mycket involverad, 5 - väldigt mycket involverad)
Hur upplever du dina förutsättningar att leda förskoleklassens undervisningsutveckling? (1 - ytterst dåliga förutsättningar, 2 - relativt dåliga förutsättningar, 3 - varken dåliga eller goda förutsättningar, 4 - relativt goda förutsättningar, 5 - mycket goda förutsättningar)
Vilka förutsättningar skulle behöva stärkas för din del?
Vilka av dina befintliga förutsättningar upplever du som särskilt viktiga?
Vilka kvalitetsaspekter ställer du frågor kring på skolenhetsnivå i uppföljningen av förskoleklassens undervisning i det systematiska kvalitetsarbetet?
Vilka kvalitetsaspekter har staden tidigare efterfrågat i uppföljningen av förskoleklassens undervisning i det systematiska kvalitetsarbetet?
Hur skulle det systematiska kvalitetsarbetet kunna utvecklas för att tydligare synliggöra behoven av att kvalitativt utveckla undervisningen i förskoleklass?
Vill du tillägga något?

Bilaga 2 - Intervjuguide

Inledning	Följdfrågor
Inledning	Frivilligt, anonymt, konfidentiellt
Studiens syfte	
Berätta om skolan	Antal elever i förskoleklass/hela skolan? Antal medarbetare i förskoleklass/hela skolan?
	Vilka verksamhetsformer leder du?
Berätta om elevunderlaget	Socioekonomiskt. Andel nyanlända Stor/liten omflyttning?
Berätta om lärarkollegiet	Andel behöriga i resp verksamhetsform? Stor/liten omflyttning?
Hur är skolans nuläge vad gäller...	Pågående utvecklingsarbete som omfattar förskoleklass?
Berätta om dig	Antal år som rektor/ vid denna skolenhet? Antal år som lärare innan första rektorsuppdraget? Vad fick dig att vilja bli rektor? Vad är din allra viktigaste uppgift som pedagogisk ledare? Vad är karaktäristiskt för dig som pedagogisk ledare?
Förskoleklass, bro mellan förskola och skola.	Vad tänker du kring det? Vilka dilemman kan du se i det?
Förskoleklass fick förtydligat uppdrag 2016.	Vad tycker du har blivit tydligare? På vilket sätt har det förtydligade uppdraget varit ett stöd för dig i kvalitetsutvecklingen?
Hur har förtydligandet påverkat undervisningens kvalitet vid din skola?	Vilka steg har ni tagit? Vilka steg har ni framför er?
Förskoleklassen beskrivs ibland som en skolform som hamnar i marginalen.	Vad tänker du kring det? Vad kan det bero på? Vad krävs för att skolformen inte ska hamna i marginalen framöver?
Förskoleklassen har tidigare varit frivillig.	Har det påverkat dina val som pedagogisk ledare? Innebär skolplikten att du agerar annorlunda? I så fall hur?
Förskoleklassens elever - skolans yngsta.	Vilken skillnad gör det för dig som pedagogisk ledare?
På en skola kan det finnas många elever i olika behov av stödinsatser.	Hur tänker du kring stödinsatser för sexåringarna? Ges de särskilt stöd? Eller endast extra anpassningar? Vilket stöd får de av specialpedagogisk kompetens?
Du är en rektor som har fokus på förskoleklassens kvalitetsarbete.	Hur kommer det sig? Vad väckte ditt intresse? Vilka förutsättningar har varit viktiga för dig?
Mitt syfte har varit att tydligare förstå varför du som pedagogisk ledare lyckas ha förskoleklassen i fokus. Hur ett sådant ledarskap gestaltar sig.	Finns det någon viktig aspekt som jag inte lyckats fånga i mina frågor? Finns det något annat du vill tillägga?